

**AL V – LEA RAPORT PERIODIC AL REPUBLICII MOLDOVA
PRIVIND IMPLEMENTAREA CONVENȚIEI-CADRU PENTRU PROTECȚIA
MINORITĂȚILOR NAȚIONALE**

CUPRINS

ÎNTRUDUCERE	2
COMPARTIMENTUL I.....	2
<i>Informația vizavi de aranjamentele practice întreprinse de Republica Moldova pentru a continua implementarea Convenției-cadru, sporind implicarea societății civile în acest proces și menținând dialogul cu Consiliul Consultativ al Convenției</i>	
COMPARTIMENTUL II	6
<i>Informația privind măsurile întreprinse de Republica Moldova pentru a aborda problemele de acțiune imediată identificate în cel de-al patrulea ciclu de monitorizare, precum și efectuarea unei evaluări privind orice alte probleme de bază restante după patru cicluri de monitorizare</i>	
Situația în regiunea transnistreană	6
Consolidarea cadrului legislativ-normativ	7
Măsurile practice:	12
• <i>Implementarea Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027.....</i>	12
• <i>Măsurile întreprinse pentru păstrarea memoriei victimelor Holocaustului, studierea și răspândirea cunoștințelor despre Holocaust.....</i>	13
• <i>Implementarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2016-2020.....</i>	15
• <i>Asigurarea condițiilor necesare pentru studierea și aplicarea limbii de stat de către cetățenii alolingvi, inclusiv adulți</i>	18
• <i>Măsurile întreprinse întru pregătirea ratificării Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare</i>	20
COMPARTIMENTUL III	21
<i>Informația privind evoluțiile relevante pe bază de articol în contextul recomandărilor formulate în cel de-al patrulea ciclu de monitorizare</i>	
• Articolul 3 al Convenției-cadru	21
• Articolul 4 al Convenției-cadru	23
• Articolul 5 al Convenției-cadru	28
• Articolul 6 al Convenției-cadru	30
• Articolul 7 al Convenției-cadru	34
• Articolul 8 al Convenției-cadru	34
• Articolul 9 al Convenției-cadru	36
• Articolul 10 al Convenției-cadru.....	40
• Articolul 11 al Convenției-cadru.....	41
• Articolul 12 al Convenției-cadru	45
• Articolul 14 al Convenției-cadru	46
• Articolul 16 al Convenției-cadru	51
ÎNCHEIERE	56
Anexă:Lista de abrevieri.....	58

ÎNTRUDUCERE

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (Convenția – cadru) a fost semnată de Republica Moldova în 1995 și ratificată prin Hotărârea Parlamentului (HP) nr. 1001 din 22 octombrie 1996.

Al V-lea Raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale este elaborat în conformitate cu dispozițiile generale ale articolului 25 al Convenției-cadru, pe baza Schemei rapoartelor naționale, adoptată de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei (CoE) la data de 30 aprilie 2013.

Prezentul Raport include informații privind implementarea prevederilor Convenției-cadru și rezultatele obținute în perioada anilor 2014-2018. Menționăm atenția specială acordată recomandărilor oferite de către Comitetul Consultativ privind Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (Comitetul Consultativ) în baza evaluării celui de-al IV-lea Raport național¹ și formulate în Opinia a IV-a asupra Moldovei din 26 mai 2016, ACFA/OP/IV(2016)004.²

Al V-lea Raport periodic al Republicii Moldova a fost elaborat de către Agenția Relații Interetnice în colaborare cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării; Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; Ministerul Justiției; Ministerul Afacerilor Interne; Biroul politici de reintegrare din cadrul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova; Biroul Național de Statistică; Consiliul Coordonator al Audiovizualului; Agenția Servicii Publice; Oficiul Avocatului Poporului; Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității; Instituția Publică Națională a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova”; Centrul de Etnologie din cadrul Institutului Patrimoniului Cultural al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării; organele administrației publice locale.

Pentru eficientizarea procesului de elaborare și examinare a Raportului în cauză, Agenția Relații Interetnice a format un Grup de lucru interministerial constituit din reprezentanți ai autorităților administrative centrale. La data de 6 decembrie 2018 a fost organizată masa rotundă, care a avut drept scop consultarea proiectului celui de-al V-lea Raport periodic al Republicii Moldova, la care au participat membrii Grupului de lucru interministerial, precum și membrii Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale.

În vederea asigurării transparenței și a principiului participativ, Raportul a fost deschis pentru consultări publice cu societatea civilă, prin amplasarea acestuia pe site-ul www.bri.gov.md.

COMPARTIMENTUL I

Informația vizavi de aranjamentele practice întreprinse de Republica Moldova pentru a continua implementarea Convenției-cadru, sporind implicarea societății civile în acest proces și menținând dialogul cu Consiliul Consultativ al Convenției

În perioada raportată, Republica Moldova a demonstrat o intenție constructivă întru implementarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale prin luarea unei serii de măsuri în vederea promovării drepturilor minorităților naționale.

¹ Al IV-lea Raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Convenției-cadru a fost prezentat Comitetului Consultativ privind Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale al CoE la 10 iunie 2015.

² În acest context, notăm că, până în prezent nu a fost adoptată Rezoluția Comitetului de Miniștri al CoE referitor la implementarea de către Republica Moldova a Convenției-cadru în urma celui de-al 4-lea ciclu de monitorizare. Examinarea și consultarea cu Agenția Relații Interetnice a proiectului Rezoluției, elaborat de Secretariatul Convenției-cadru, s-a desfășurat prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene în perioada august-septembrie 2017 și aprilie 2018.

Procesul de implementare a Convenției-cadru la nivel de stat a fost coordonat de către Biroul Relații Interetnice (BRI). Este de menționat faptul că, politicile guvernamentale privind reformarea administrației publice ³ au prevăzut necesitatea modificării structurii și funcțiilor exercitate de BRI. Conform prevederilor cadrului legal,⁴ unul din principiile fundamentale de organizare și funcționare a administrației publice centrale de specialitate este delimitarea funcțiilor de elaborare și de promovare a politicilor de care sunt responsabile ministerele, de funcțiile de implementare a acestora.

Urmare a analizei cadrului normativ și instituțional din domeniul relațiilor interetnice, s-a constatat că BRI a fost responsabil atât de elaborarea și promovarea politicilor publice, cât și de implementarea acestora în domeniul relațiilor interetnice și funcționării limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, de elaborarea cadrului de reglementare și implementare a actelor legislative și normative în domeniul vizat.

Situația respectivă venea în contradicție cu principiul de delimitare a funcțiilor de elaborare și de promovare a politicilor de funcțiile de implementare a acestora menționat mai sus. În acest context, a fost aprobat un nou act normativ ⁵ de organizare și funcționare a entității, care prevede redenumirea Biroului Relații Interetnice în Agenția Relații Interetnice (ARI), autoritate administrativă centrală din subordinea Guvernului Republicii Moldova. Funcțiile de elaborare și de promovare a politicilor în domeniul relațiilor interetnice și funcționării limbilor au fost transmise Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (MECC),⁶ iar funcțiile de implementare a politicilor în acest domeniu fiind păstrate de entitatea reformată - ARI.

Ținând cont de competența funcțională, experiența, formele de activitate și capacitățile instituționale, ARI realizează funcțiile sale în următoarele domenii de activitate: 1. consolidarea relațiilor interetnice; 2. dezvoltarea dialogului intercultural și consolidarea identității civice; 3. funcționarea limbilor și promovarea diversității lingvistice.

Coordonând procesul de implementare a Convenției-Cadru, ARI monitorizează aplicarea prevederilor de bază a acestui document, elaborează rapoartele periodice ale Republicii Moldova, antrenează organele administrative centrale și locale (APC, APL), reprezentanții societății civile, organizațiile nonguvernamentale ale minorităților naționale, precum și alte instituții cointerestate.

O atenție deosebită a fost acordată activității întru promovarea și implementarea dispozițiilor Convenției-cadru și recomandărilor/concluziilor expuse în Opinia a IV-a asupra Moldovei din 26 mai 2016, ACFA/OP/IV(2016)004.

În scopul asigurării transparenței și informării mai largi privind conținutul Opiniei a IV-a, specialiștii ARI au tradus textul acesteia în limba de stat și l-au expediat în adresa Comisiei drepturilor omului și relații interetnice a Parlamentului Republicii Moldova, Cancelariei de Stat a Guvernului Republicii Moldova, ministerelor, altor organe ale administrației publice centrale și locale, Avocatului Poporului (Oficiul Avocatului Poporului), Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, IPNA Compania „Teleradio-Moldova”, etc.

³ Strategia privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020, aprobată prin HG nr.911 din 25.07.2016 și a Planului de acțiuni pe anii 2016-2018 pentru implementarea acestei Strategii, aprobat prin HG nr.1351 din 15.12.2016.

⁴ Legea nr.98 din 04.05.2012 privind administrația publică centrală de specialitate, Art.4 alin.1) lit.b).

⁵ HG nr.593 din 25.06.2018 „Cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Relații Interetnice”.

⁶ În vederea exercitării funcțiilor în domeniul relațiilor interetnice și funcționării limbilor, în cadrul aparatului central al MECC a fost instituită o subdiviziune interioară nouă - „Serviciul politici în domeniul relațiilor interetnice”, HG nr.1234 din 19.12.2018.

Întru informarea membrilor Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale ale minorităților naționale (CC) care activează pe lângă ARI, textul Opiniei a IV-a a fost tradus în limba rusă, care se folosește pe teritoriul republicii alături de limba de stat.

Concluziile și recomandările experților Comitetului Consultativ au fost discutate în cadrul lucrărilor Conferinței naționale organizate la 22 decembrie 2016 de către ARI în colaborare cu Comitetul de conducere al Consiliului coordonator al organizațiilor etnoculturale, cu prilejul celor 15 ani de la adoptarea Legii Republicii Moldova cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor nr. 382 din 19.07.2001. În cadrul conferinței s-a menționat faptul că, cea de-a IV-a Opinie a Comitetului Consultativ conține recomandări privind soluționarea unui șir de probleme de o importanță majoră pentru minoritățile naționale din Republica Moldova, inclusiv privind modificarea unor norme/prevederi ale legislației naționale. De asemenea, în cadrul evenimentului au fost discutate subiecte ce țin de formarea și evoluția politicii în domeniul relațiilor interetnice, precum și cooperarea autorităților publice și a societății civile în procesul de integrare a minorităților naționale.

Întru promovarea drepturilor minorităților naționale în contextul aplicării Convenției-cadru s-a extins spectrul de activitate a organelor centrale de specialitate ale administrației publice și a altor autorități administrative centrale, precum și s-a ridicat nivelul de participare în procesul de promovare a acestui document în sferele ce țin de competența lor.⁷

S-a dezvoltat activitatea organizațiilor nonguvernamentale ce activează în domeniul drepturilor omului privind organizarea seminarelor, conferințelor, proiectelor, instruirilor cu tematica ce reiese, printre altele, din contextul Convenției-cadru. Aceste acțiuni se organizează în colaborare cu partenerii de dezvoltare, cu susținerea diferitor programe ale UE, CoE, OSCE, misiunilor diplomatice ale Marii Britanii, SUA, Germania, etc. acreditate în Republica Moldova. De exemplu, printre aceste organizații se numără Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE),⁸ Institutul pentru Inițiative Strategice (IPIS),⁹ care recent au organizat următoarele activități cu participarea reprezentanților autorităților, societății civile și liderilor minorităților naționale.

a) La data de 1 noiembrie 2018, IPRE, IPIS, Centrul de Resurse pentru Tineret „DACIA” în parteneriat cu Institutul pentru Politici Europene de la Berlin au organizat în mun. Soroca un eveniment în format de dialog pe subiectul relațiilor interetnice și coeziunii sociale în Republica Moldova. Scopul acestui dialog a fost identificarea problemelor și măsurilor ce trebuie implementate privind consolidarea relațiilor interetnice în regiunea Soroca. Unele din cele mai importante concluzii în urma dezbaterilor:

- Educația este un subiect dificil în regiuni, de aceea trebuie îmbunătățită cooperarea dintre mass-media și sectorul educațional.
- Diversitatea etnică trebuie să fie utilizată ca un instrument pentru creșterea economică. În acest sens, ar trebui dezvoltate programe educaționale de antreprenoriat pentru minorități.
- O problemă socială majoră o constituie lipsa de comunicare între diferite comunități etnice.

⁷ Vezi Compatrimentul II și III al Raportului.

⁸ Institutul pentru Politici și Reforme Europene a fost înființată în martie 2015 și este o organizație non-partizan, non-profit și un centru independent, de cercetare și analiză. Misiunea IPRE - accelerarea integrării europene a Republicii Moldova prin promovarea implementării reformelor sistemice, creșterea democrației participative și consolidarea rolului cetățenilor în procesele decizionale la nivel național și local.

⁹ Institutul pentru Inițiative Strategice este o organizație neguvernamentală, fondată în 2017. Unul din domeniile prioritare ale IPIS - rezolvarea conflictelor și consolidarea relațiilor interetnice.

Evenimentul a fost organizat în cadrul proiectului „Promovarea societății civile și dialogului interetnic în Republica Moldova în contextul procesului de asociere cu UE (CIVID)”. Obiectivul general al acestuia este de a contribui la îmbunătățirea armoniei sociale la nivel regional prin încurajarea discursului public și elaborarea propunerilor de politici publice referitor la integrarea grupurilor etnice, precum și sprijinirea implementării Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027.

b) La data de 1 octombrie 2018, organizațiile IPRE și IPIS în parteneriat cu Institutul pentru Politici Europene de la Berlin au organizat în mun. Chișinău Conferința „Societatea civilă și dialogul interetnic în Republica Moldova - provocări, actori și soluții”. Specialiștii din Moldova și Germania au subliniat rolul societății civile în consolidarea dialogului dintre etnii. Totodată, participanții conferinței au vorbit despre situația relațiilor interetnice și a coeziunii sociale în Republica Moldova, care sunt provocările cheie (socio-economice, educaționale, media etc.) și ce soluții trebuie abordate pentru a asigura o mai bună integrare a comunităților etnice și o mai bună coeziune socială în Moldova.¹⁰

c) La data de 17 octombrie 2018, IPIS a prezentat primele spoturi video din cadrul proiectului „Toți suntem Moldova – redescoperă comunitățile etnice”, care au fost filmate cu sprijinul financiar al Departamentului de Stat al SUA. Scopul proiectului este de a oferi o viziune nouă asupra comunităților etnice din Moldova. Proiectul constă în crearea a 10 videoclipuri cu o durată de până la două minute și se adresează, în primul rând, publicului tânăr din Moldova. Scenariile spoturilor au fost elaborate în urma mai multor consultații publice cu reprezentanții comunităților etnice, experți și lideri de opinii, fiind discutate și candidaturile potențialilor eroi pentru videoclipuri. O parte din eroii spoturilor video din cadrul proiectului se identifică cu mai multe grupuri etnice. În acest sens, participanții consultațiilor publice au subliniat necesitatea de a le oferi dreptul la autoidentificare. Totodată, reprezentanții comunităților etnice au încurajat IPIS să se concentreze pe activitățile și contribuția lor la dezvoltarea Moldovei.¹¹

d) În cadrul Proiectului „Consolidarea identității naționale în Republica Moldova în contextul asocierii cu Uniunea Europeană”, susținut de Oficiul Federal German pentru Afaceri Externe, în anul 2017 a fost efectuat studiul „Consolidarea coeziunii sociale și a unei identități comune în Republica Moldova”, în urma căruia a fost tipărită o ediție specială cu aceeași denumire în limbile română și rusă. Ediția „Consolidarea coeziunii sociale și a unei identități comune în Republica Moldova: probleme cheie și recomandări practice”¹² a fost elaborată de Institutul pentru Politici Europene din Berlin, în parteneriat cu organizațiile IPRE și IPIS din Moldova. Această lucrare este o încercare de a genera o discuție constructivă despre un model posibil integraționist al societății, care ar putea apărea pe fundalul unei identități civice. O identitate civică ar putea să grupeze în jurul unui program de dezvoltare a statutului și modernizare instituțională, care ar spori loialitatea pentru statul – Republica Moldova.¹³

¹⁰ Evenimentul menționat a fost organizat în cadrul proiectului „Promovarea societății civile și dialogului interetnic în Republica Moldova în contextul procesului de asociere cu UE (CIVID)”. Durata proiectului: 11 luni (iulie 2018 – iunie 2019). Printre acțiunile planificate se numără dezbateri publice, dezbateri TV în regiuni precum Soroca și Taraclia, ateliere de lucru. Pe final, experții vor veni cu o serie de recomandări de politici privind îmbunătățirea cadrului legal referitor la integrarea minorităților.

¹¹ Posturile de televiziune din Moldova vor putea să folosească gratuit materialele video filmate în cadrul proiectului „Toți suntem Moldova - redescoperă comunitățile etnice” în calitate de conținut local.

¹² Consolidarea coeziunii sociale și a unei identități comune în Republica Moldova: Probleme cheie și recomandări practice. – Chișinău, 2017. – 49 p.

¹³ Opiniile exprimate în publicația dată țin de responsabilitatea unică a autorilor nu pot nicidecum fi reflectate drept opinii ale Oficiului Federal German pentru Afaceri Externe.

COMPARTIMENTUL II

Informația privind măsurile întreprinse de Republica Moldova pentru a aborda problemele de acțiune imediată identificate în cel de-al patrulea ciclu de monitorizare, precum și efectuarea unei evaluări privind orice alte probleme de bază restante după patru cicluri de monitorizare

Diversitatea etnică a Republicii Moldova este parte a istoriei și culturii țării. O politică eficientă pentru susținerea dialogului interetnic armonios, precum și soluționarea problemelor cheie va ajuta Moldova să devină o țară mai unită pentru toți cetățenii săi. Integrarea comunităților etnice se regăsește printre preocupările de bază ale Guvernului, fiind una din precondițiile pentru dezvoltarea democratică a Moldovei.

Diversitatea etnică a Republicii Moldova este relevantă și de ultimul recensământ al populației. Conform datelor statistice din 2014, în afară de grupul etnic majoritar, pe teritoriul țării locuiesc reprezentanți ai mai mult de 40 de grupuri etnice minoritare/minorități naționale. Cele mai numeroase minorități naționale sunt: ucrainenii (6,6%), găgăuzii (4,6 %), rușii (4,1%), bulgarii (1,9%), romii (0,3), etc.

La etapa actuală relațiile interetnice în țară au un caracter stabil, armonios și pașnic. Perioada raportată este marcată de schimbări pozitive în ceea ce privește sporirea gradului de conștientizare la nivel de stat a necesității de dezvoltare a relațiilor interetnice bazate pe egalitatea în drepturi a tuturor grupurilor etnice conlocuitoare, nediscriminarea, recunoșterea diversității, facilitarea dialogului intercultural, consolidarea identității civice.

Guvernul Republicii Moldova a reușit să înregistreze performanțe semnificative în dezvoltarea relațiilor interetnice în baza principiilor ce asigură aplicarea bunelor practici internaționale și, totodată, se potrivesc contextului existent în țară. Aceste principii reprezintă punctul de reper al procesului de integrare, care presupune formularea unor politici complexe, ce urmează să reflecte interesele tuturor grupurilor etnice din societate.

Situația în regiunea transnistreană

Actualmente este imposibilă furnizarea unor date pertinente și concludente referitor la gradul de implementare a Convenției-cadru în raioanele de est ale Republicii Moldova, din considerentul imposibilității obiective a autorităților de a exercita un control efectiv asupra situației din regiune și a lipsei mecanismelor de schimb informațional Chișinău -Tiraspol.

Este de menționat faptul că autoritățile moldovenești depun eforturi în vederea asigurării respectării/restabilirii drepturilor fundamentale ale omului în localitățile din stînga Nistrului și din mun. Bender. Recent a fost reluată activitatea grupurilor de lucru pentru drepturile omului cu implicarea experților de profil de pe ambele maluri ale Nistrului, în sarcina căruia urmează a fi pusă elaborarea și punerea în aplicare a unui mecanism de monitorizare a situației regionale în sfera dată și de soluționare a cazurilor concrete. Un șir de acțiuni prioritare întru a asigura respectarea diferitor categorii de drepturi în regiunea transnistreană au fost stabilite în Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022. Reieșind din specificul domeniului abordat poate fi examinată oportunitatea creării unui grup de lucru sectorial pe problematica minorităților naționale în cadrul căruia să fie inițiată interacțiunea la nivel de experți relevanți de la Chișinău și Tiraspol.¹⁴

¹⁴ În cadrul Cancelariei de Stat al Republicii Moldova activează Biroul politici de reintegrare, care are statut de direcție subordonată direct viceprim-ministrului responsabil de realizare politicilor în domeniul reintegrării țării și secretarului general al Guvernului (Regulamentul de activitate a Biroului politici de reintegrare, nr. 15 din 29.07.2017). Misiunea Biroului este promovarea și realizarea politicii Guvernului îndreptată spre reintegrarea teritorială, politică, economică și socială a Republicii Moldova, prin: elaborarea și promovarea politicii naționale vizând reintegrarea țării; desfășurarea procesului de negocieri pentru reglementarea conflictului transnistrean;

Consolidarea cadrului legislativ-normativ

După declararea în anul 1991 a suveranității și independenței, Republica Moldova a întreprins o serie de măsuri importante pentru recunoașterea drepturilor minorităților naționale și consfințirea obligațiilor statului vizavi de respectarea acestora. Cadrul normativ și instituțional privind promovarea și protecția drepturilor minorităților naționale în contextul drepturilor omului este perfecționat continuu potrivit standardelor internaționale, priorităților naționale și aspirațiilor de integrare europeană. O atenție particulară este acordată ameliorării sistemului de implementare a normelor juridice în domeniul dat și asigurării eficienței acestora. Principiile nediscriminării și tratamentului egal în raport cu minoritățile naționale și integrarea lor în diverse sfere ale vieții publice au fost fortificate prin intermediul inițiativelor legale adoptate în ultimii ani.

Dezvoltarea legislației și politicilor în domeniul relațiilor interetnice și protecției drepturilor minorităților naționale reprezintă o direcție constantă de acțiune a Guvernului Republicii Moldova¹⁵ care prevede implementarea, prin acțiuni concrete, a unei politici echilibrate pentru păstrarea diversității culturale și crearea condițiilor necesare dezvoltării și exprimării identității etnice și culturale a persoanelor aparținând minorităților naționale. Baza legislativă a Republicii Moldova în acest sens corespunde celor mai înalte și recunoscute standarde internaționale, conținând un ansamblu de acte legislative și normative.¹⁶

Consolidarea cadrului legislativ-normativ în domeniu, în perioada de raportare, se caracterizează atât prin adoptarea actelor legislative noi, cât și prin modificările și completările operate la cadrul normativ existent.

1) La 24.05.2018 prin HP nr. 89 a fost aprobat Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022 (PNADO) care reprezintă al treilea document de politici publice elaborat în scopul realizării și promovării drepturilor omului în Republica Moldova. La baza PNADO au stat recomandările internaționale în domeniul drepturilor omului făcute Republicii Moldova de către organele de monitorizare ale ONU, CoE, OSCE și ale altor organizații internaționale.

Unul din cele 16 domenii de intervenție ale documentului este dedicat *drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale*. Întrucât Republica Moldova este o societate caracterizată prin diversitate etnică, culturală, lingvistică și religioasă, în care identitățile individuale ale persoanelor ce aparțin minorităților respective sunt adesea multiple, la elaborarea documentului de politici s-a considerat oportun ca respectiva diversitate să fie valorificată, astfel încât divizarea

elaborarea cadrului legislativ necesar reintegrării țării; coordonarea activității autorităților publice privind reintegrarea țării.

¹⁵ Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru 2015-2018, Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru 2016-2018, aprobat prin HP nr. 01 din 20.01.2016, etc.

¹⁶ Principalele legi ce reglementează drepturile minorităților naționale: 1. Constituția Republicii Moldova, Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, nr. 3465-XI din 01.09.1989, Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, nr. 382-XV din 19.06.2001, Legea privind statutul juridic special al Gagauziei (Gagauz-Yeri), nr. 344-XIII din 23.12.1994. 2. Legile care reglementează drepturile minorităților naționale în diverse domenii: Legea privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale (Nr.173-XIII din 06.07.1994), Legea privind drepturile copilului, (Nr. 338-XIII din 15.12.1994); Legea privind actele de identitate din Sistemul național de pașapoarte (Nr. 273-XIII din 09.11.1994); Legea privind organizarea judecătorească (Nr.514-XIII din 06.07.1995); Legea cu privire la publicitate (Nr. 1227-XIII din 27.06.1997); Legea culturii (Nr. 413-XIV din 27.05.1999); Legea cetățeniei (Nr. 1024-XIV din 02.06. 2000); Legea privind accesul la informație (Nr. 982-XIV din 11.05.2000); Legea privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie (Nr. 125-XVI din 11.05.2007); Legea cu privire la asigurarea egalității (Nr. 121 din 25.05.2012), Codul educației (Nr. 152 din 17.07.2014), etc. 3) Decrete Prezidențiale și Hotărâri de Guvern cu privire la asigurarea dezvoltării culturii naționale a anumitor minorități naționale (ucraineni, ruși, bulgari, romi, evrei).

societății pe criterii etnice, lingvistice sau religioase să fie depășită. Astfel, în spiritul pregătirii către etapa ratificării Cartei europene a limbilor regionale și minoritare, potrivit PNADO se propun acțiuni pentru: realizarea efectivă a incluziunii sociale, culturale și economice a persoanelor aparținând minorităților naționale; asigurarea cu fonduri bugetare, în volum suficient, a cadrului de politici în domeniu; fortificarea capacităților instituționale ale entităților publice implicate în monitorizarea situației de ansamblu a persoanelor aparținând minorităților naționale; ajustarea programelor școlare la disciplina instruirii religioase întru reflectarea diversității religioase și independenței față de ideologii și dogme religioase. Adicional, măsurile suplimentare în vederea reducerii distanței sociale față de persoanele aparținând grupurilor minoritare se vor baza pe eficientizarea procesului de investigare a infracțiunilor și incidentelor motivate de prejudecăți, dispreț sau ură, prin revizuirea legislației penale și a celei contravenționale, prin consolidarea capacităților actorilor relevanți din domeniul justiției, prin oferirea suportului necesar victimelor și colectarea de date dezagregate privind incidența infracțiunilor respective.¹⁷

2) Urmare a aprobării PNADO, precum și în vederea realizării obiectivelor stabilite potrivit Planul național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017 – 2019,¹⁸ Ministerul Justiției (MJ) a elaborat proiectul HG cu privire la Consiliul național pentru drepturile omului, scopul căruia constă în crearea unui mecanism național eficient de coordonare a elaborării și implementării documentelor de politici în domeniul drepturilor omului, monitorizării și evaluării acestora, implementării tratatelor internaționale în domeniul drepturilor omului la care Republica Moldova este parte. Respectivul mecanism de coordonare urmează a fi instituit pe două nivele: nivel de coordonare strategică intersectorială central, sub forma Consiliului național pentru drepturile omului, care va monitoriza implementarea politicii de stat în domeniul drepturilor omului, precum și a tratatelor internaționale din domeniu și nivel tehnic, sub forma Secretariatului permanent pentru drepturile omului în cadrul Cancelariei de Stat, care va asigura activitatea executivă a Consiliului și va servi ca punct de legătură, pe de o parte între Consiliu și structurile locale ale acestuia, pe de altă parte, între autoritățile publice implementatoare și Consiliu. Proiectul a fost supus procedurii de avizare de către autoritățile vizate și consultat public, a parcurs etapa expertizei anticorupție și a fost trimis Guvernului spre examinare la data de 14 decembrie 2018.

3) Întrucât actuala legislație penală nu reglementează toate faptele prejudiciabile susceptibile de a fi săvârșite din motive de prejudecată, dispreț sau ură, sub egida MJ a fost creat un grup de lucru¹⁹ care a elaborat proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul penal și Codul contravențional) în partea ce ține de crimele motivate de prejudecată, dispreț sau ură. La baza proiectului de lege au fost propuse: Recomandarea de politică generală nr. 7 a Comisiei Europene împotriva rasismului și intoleranței (ECRI); Protocolul nr. 12 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și Observațiile Finale asupra Republicii Moldova adoptate în cadrul sesiunii nr. 78 a Comitetului pentru Eliminarea Discriminării Rasiale (14 februarie - 11 martie 2011). Proiectul de lege elaborat oferă formularea unei definiții clare, complete și nesusceptibilă de interpretări duble pentru faptele săvârșite din motive de prejudecată, dispreț sau ură precum și incriminează toate aceste fapte ilegale. Elementul inovativ cu care se propune a fi completată legislația penală și contravențională la

¹⁷ De asemenea, problemele respectării drepturilor comunităților de romi este reflectată în obiectivul II ”Persoanele de etnie romă beneficiază pe deplin și fără discriminare de drepturile lor” din acest domeniu de intervenție al PNADO.

¹⁸ Pct. 4 (b), SL8, Titlul II din Planul național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017 – 2019¹⁸, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1472 din 30 decembrie 2016.

¹⁹ Grup de lucru creat prin Ordinul Ministrului justiției nr. 431 din 8 octombrie 2014 în componența căruia au fost incluși reprezentanți ai Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, Curții de Apel Chișinău, Curții Supreme de Justiție, Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, ABA ROLI (Asociația Barourilor Americane Inițiativa pentru Supremăția Legii în Moldova), Centrului de Resurse Juridice, Fundației Soros – Moldova și ai altor autorități interesate.

capitolul faptelor săvârșite din motive de prejudecată, este că în cadrul definiției se stabilește că făptuitorul este pasibil de răspundere nu doar în cazul în care săvîșește fapta din motive reale, ci și din motive percepute de el ca fiind reale, chiar dacă acestea se constată a fi eronate. În egală măsură, inovația proiectului este completarea Codului contravențional cu un nou capitol (*Capitolul V¹*), similar Codului penal, ce are ca scop definirea unor termeni sau expresii. La elaborarea proiectului de lege s-a ținut cont, în primul rînd, de infracțiunile sau contravențiile care au ca obiect principal integritatea fizică și/sau psihică, dar totodată și de alte infracțiuni sau contravenții care pot fi motivate de prejudecată, dispreț sau ură și au ca obiect principal proprietatea sau alt drept patrimonial. Proiectul de lege a fost aprobat prin HG nr. 814 din 30.06.2016 și examinat deja în prima lectură în cadrul ședinței plenare a Parlamentului din 08.12.2016. În contextul pregătirilor pentru examinarea în cea de-a doua lectură respectivul proiect a fost comasat cu o altă inițiativă legislativă corespondentă și, astfel, extins obiectul de reglementare al proiectului de act normativ care urmează a fi propus spre discuții plenului Parlamentului.

4) La 3 aprilie 2014, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), în vigoare din 09.05. 2014, care a consolidat capacitățile precedentei instituții (Centrul pentru Drepturile Omului) și a instituției Ombudsmanului în Republica Moldova în perspectiva reacreditării instituției de către Subcomitetul de acreditare al Comitetului Internațional de Coordonare a instituțiilor naționale pentru drepturile omului. Subsecvent, pentru asigurarea funcționalității Legii nr. 52/2014, Parlamentul a adoptat Legea privind aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului, nr. 164 din 31.07.2015, care specifică funcțiile și atribuțiile de bază ale OAP în sensul garantării exercitării eficiente a mandatului Avocatului Poporului.

5) Prin Legea nr. 70 din 13.04.2017, Titlul II al Constituției Republicii Moldova a fost completat cu capitolul III¹ intitulat „Avocatul Poporului”. Structural, capitolul conține articolul 59¹ („Statutul și rolul Avocatului Poporului”) și prevede dispoziții referitoare la autoritatea care învestește Avocatul Poporului în funcție, misiunea acestuia, imunitățile și garanțiile, aspecte privind independența și incompatibilitățile funcției de Avocat al Poporului. Scopul completărilor aduse Constituției s-a întemeiat pe necesitatea ralierei legislației naționale la recomandările Comisiei de la Veneția,²⁰ potrivit căreia „pentru a proteja independența instituției Ombudsmanului de fluctuația politică, ar fi preferabilă garantarea în Constituție a existenței acestei instituții și activitățile ei de bază”. Mai mult ca atât, pentru a spori rolul Ombudsmanului și promovarea drepturilor omului s-a considerat necesar ca acestea să fie mediatizate, astfel fiind propusă reglementarea constituțională a activității Avocatului Poporului.

6) Subsecvent, prin Legea nr. 224 din 02.11.2017, au fost operate modificări și completări la Legea nr. 335 din 23.12. 2005 cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar, fiind astfel majorat salariului Avocatului Poporului conform standardelor și recomandărilor internaționale.²¹

7) La 30.07. 2015 Parlamentul a adoptat Legea nr. 151 cu privire la Agentul guvernamental care a constituit un mecanism de asigurare a respectării Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în Republica Moldova, reglementare a reprezentării Republicii Moldova în fața Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) și executării hotărîrilor și deciziilor Curții Europene. Novația instituită prin lege este supravegherea guvernamentală prin intermediul Agentului guvernamental asupra autorităților naționale implicate în executarea hotărîrilor și deciziilor CtEDO cu privire la executarea măsurilor cu caracter general și individual. În egală măsură, s-a instituit controlul Parlamentar asupra executării măsurilor cu caracter general și individual. Astfel, Parlamentul este informat, periodic

²⁰ Compilația Comisiei de la Veneția asupra instituției Ombudsmanului, decembrie 2011, CDL(2011)079).

²¹ Este de menționat că, a fost aprobată o nouă Lege nr. 270 din 23.11.2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, care are ca obiect de reglementare stabilirea unui sistem unitar de salarizare în sectorul bugetar și reprezintă un cadru general ce cuprinde principiile, regulile și procedurile de stabilire a drepturilor salariale în raport cu ierarhia funcțiilor din sectorul bugetar. Totodată, prin Legea nr. 270 din 23.11.2018 a fost abrogată Legea nr. 335 din 23.12. 2005 menționată în pct. 6).

sau la solicitare, de către Agentul guvernamental despre hotărârile și deciziile CtEDO, despre măsurile care urmează a fi întreprinse sau care au fost întreprinse în vederea executării acestora, precum și despre corespondența cu Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei privind executarea hotărârilor și deciziilor Curții.

8) Pornind de la rațiunile de solidaritate socială și fiind ferm angajat în promovarea conceptelor protejate de structurile europene și internaționale, MJ a promovat Legea nr. 137 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor, adoptată de Parlament la 29.07.2016. Scopul urmărit a fost de a înlătura sau, cel puțin, minimiza consecințele negative în viața persoanelor ce au avut neșansa de a fi victime ale infracțiunilor, în special a celor săvârșite cu violență. Astfel, legea reprezintă un act normativ-cadru care reglementează condițiile minime de reabilitare a victimelor infracțiunilor; instituie un sistem național de reabilitare a victimelor infracțiunilor; reglementează mecanismele de acordare a suportului victimelor infracțiunilor (subiecți competenți, beneficiari ai serviciilor de suport, condiții de beneficiere de aceste 2 servicii etc.); consolidează rolul organizațiilor necomerciale și a voluntarilor în procesul de acordare a serviciilor de suport victimelor infracțiunilor; facilitează reabilitarea și reintegrarea socială a persoanelor care au fost victime ale infracțiunilor. Potrivit legii, compensația financiară urmează a fi plătită din bugetul de stat în mărime de 70% din daunele evaluate, dar nu mai mult de 10 salarii medii lunare prognozate pentru anul în care victima a depus o cerere de compensație financiară.

9) În rezultatul exercițiului de evaluare realizat de către Consiliul Europei asupra Legii nr. 298/2012²² și a Legii nr. 121/2012,²³ MJ a elaborat proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative, în partea ce ține de consolidarea cadrului normativ ce reglementează activitatea și competențele Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității (Consiliul/CPEDAE). Scopul proiectului este: de a preciza și oferi o reglementare mai clară a competenței Consiliului; de a extinde criteriile de nediscriminare (origine națională și statut social, identitate de gen, stare de sănătate, orice alte opinii decât cele politice, avere, naștere); îmbunătăți colectarea de date în materia egalității, nediscriminării și diversității, monitorizarea, evaluarea și raportarea anuală a rezultatelor precum și a consolida cadrul instituțional în domeniu în vederea asigurării unei mai bune implementări a principiului egalității și nediscriminării. Proiectul de lege prevede modificarea a unelor acte legislative (Legea nr. 317 din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituțională, Codul jurisdicției constituționale nr. 502 din 16.06.1995, Legea nr. 5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității, Legea nr. 298 din 21.12.2012 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității). Adicional, potrivit aceleiași inițiative legislative, este propusă extinderea listei subiecților cu drept de a sesiza Curtea Constituțională astfel, fiind propus de a acorda Consiliului prerogativa de a iniția proceduri la Curtea Constituțională în vederea evaluării caracterului constituțional sau legal al legilor generale despre care Consiliul/CPEDAE consideră că includ reglementări discriminatorii. Acest lucru va contribui la asumarea unui rol pro activ în asigurarea standardelor cu privire la nediscriminare din legislația națională. Proiectul de lege a fost aprobat prin HG nr. 635 din 05 iulie 2018 și urmează a fi examinat de către Parlament.²⁴

10) Un progres notabil privind perfecționarea sistemului de protecție a drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale îl constituie adoptarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027.²⁵ Acest pas afirmă determinarea Guvernului Republicii Moldova de a întreprinde măsuri adecvate în vederea punerii în aplicare a drepturilor minorităților într-o societate integrată și multilingvă, bazată pe respectul pentru diversitate. Strategia are ca scop facilitarea concordiei interetnice, încurajarea

²² Legea nr. 298 din 21.12.2012 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității.

²³ Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității.

²⁴ Proiect înregistrat în Parlament cu nr. 235 din 06.07.2018.

²⁵ Aprobat prin HG Republicii Moldova nr. 1464 din 30.12.2016.

diversității incluzive a societății din Republica Moldova prin integrarea minorităților naționale în diverse sfere ale vieții statului, asigurarea egalității cetățenilor indiferent de apartenența etnică, culturală, lingvistică etc., respectarea legislației naționale și standardelor internaționale. Totodată, documentul intenționează să contribuie la asigurarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, la consolidarea societății și la dezvoltarea armonioasă a relațiilor interetnice. Astfel, Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027 oferă claritate, coerență și convergență politicii și practicii guvernamentale, facilitând procesul de integrare a minorităților naționale în 4 domenii prioritare: I. Participare la viața publică; II. Limba ca mijloc de integrare: politicile privind limba de stat și limbile minoritare; III. Dialogul intercultural și apartenența civică la statul Republica Moldova; IV. Mass-media. Impactul Strategiei constă în crearea unui cadru favorabil pentru consolidarea relațiilor interetnice, dezvoltarea identității civice față de statul Republica Moldova, promovarea diversității în societate, facilitarea dialogului intercultural și integrarea lingvistică, incluziunea minorităților naționale în diverse sfere ale vieții statului.²⁶

11) Prin HG nr. 1019 din 29.11. 2017 a fost aprobat Planul de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027. Structura Planului de acțiuni reflectă conceptul general al Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice și include 4 capitole care vizează domenii prioritare de activitate. Planul include mai multe măsuri, acțiuni specifice și proiecte comune pentru a atinge obiectivele de bază ale Strategiei. Aceste acțiuni au fost propuse atât organelor executive cât și reprezentanților sectorului public. Pe lângă măsurile organizatorice, Planul prevede o serie de cercetări operaționale axate pe analiza situației actuale din această sferă, identificarea problemelor stringente și riscurilor. Se planifică examinarea situației în sfera reprezentării și participării diferitelor grupuri etnice în serviciul public; se va efectua o analiză a cadrului legislativ și instituțional național și respectarea acestuia conform principiilor politicii de integrare, etc. Suficientă atenție se acordă dezvoltării competenței și creșterii gradului de informare a organizațiilor non-guvernamentale, jurnaliștilor, funcționarilor publici și altor grupuri sociale, prin organizarea de ateliere de lucru, seminare și consultări. În același timp, Planul păstrează continuitatea organizării evenimentelor național-culturale tradiționale - festivaluri, mese rotunde, conferințe, tabere de vară și alte activități axate pe dialogul intercultural, educația interculturală și interacțiune. În procesul de elaborare a Planului, cu sprijinul experților internaționali și naționali, au fost identificate resursele financiare necesare pentru întreaga perioadă a primei faze de implementare. Astfel, finanțarea acțiunilor prevăzute se va efectua din contul și în limitele alocațiilor aprobate în aceste scopuri în bugetele autorităților publice implicate, precum și din surse externe. Conform HG nr. 1019 din 29.11.2017, din bugetul de stat se va aloca suma de 2 570 795 lei, iar asistența externă va constitui 2 101 822 lei.

12) Prin HG nr. 734 din 9.06.2016 a fost aprobat Planul de acțiuni privind susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2016-2020. Planul a fost aprobat în urma expirării Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă pentru anii 2011-2015.²⁷ Astfel, noul Plan reprezintă o continuitate a angajamentelor Guvernului Republicii Moldova în edificarea socială de incluziune a romilor înscrise în Planul de acțiuni precedent, suplinind cadrul normativ existent pentru îmbunătățirea situației romilor. Finanțarea activităților Planului se efectuează în limita alocațiilor bugetare de stat. De asemenea, sunt, după caz, atrase fonduri europene, proiecte și programe de asistență tehnică, granturi, proiecte privind dezvoltarea parteneriatelor public-private, sponsorizări și alte surse acceptate în condițiile legii. Pentru a asigura punerea în aplicare proporțională a sarcinilor definite în Plan se presupune elaborarea

²⁶ Obiectivele trasate în Strategie vor fi realizate gradual, în trei etape, în baza planurilor de acțiuni aprobate de Guvern: Etapa I: Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei pentru perioada 2017-2020; Etapa II: Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei pentru perioada 2021-2024; Etapa III: Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei pentru perioada 2025-2027.

²⁷ Aprobat prin HG nr. 494 din 08.07.2011 și modificat prin HG nr. 56 din 31.01.2012.

planurilor de acțiuni anuale la nivel local, întru promovarea realizării concrete a acestor sarcini, precum și alocarea resurselor financiare în capitolele bugetare.²⁸

Măsurile practice

- ***Implementarea Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027***

O măsură imediată întreprinsă nemijlocit după aprobarea Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020 a fost informarea publicului larg despre Strategia de consolidare a relațiilor interetnice, structura acestui document de politici, obiectivele, principiile directe și rezultatele preconizate. Acest lucru s-a realizat grație eforturilor ARI printr-un dialog activ cu societatea civilă, în timpul vizitelor și întâlnirilor în regiunile republicii, precum și prin participarea la seminare, conferințe, cluburi de discuții.

A fost tipărită o ediție bilingvă, româno-rusă a textelor Strategiei și a Planului de acțiuni cu un tiraj de 3000 de exemplare în scopul diseminării acestora ministerelor, altor organe ale administrației publice centrale și locale, asociațiilor minorităților naționale, instituțiilor societății civile.²⁹

Pentru a spori eficiența punerii în aplicare a Planului, ARI coordonează cooperarea cu partenerii importanți: organizații internaționale, sectorul public și societatea civilă. În acest scop, ARI a format un Grup de lucru intersectorial responsabil de coordonarea procesului de implementare a Planului de acțiuni nominalizat.³⁰

În perioada 22-24 mai 2018 s-a desfășurat un training de instruire a Grupului de lucru intersectorial, organizat de ARI în parteneriat cu Misiunea OSCE în Republica Moldova, în cadrul căruia experții internaționali și naționali au împărtășit experiența și bunele practici europene de consolidare a relațiilor interetnice.

În perioada 1-2 octombrie 2018, reprezentanții ARI, Oficiului Avocatului Poporului și Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității au participat la un seminar de formare în domeniul minorităților naționale. Seminarul a fost organizat de Misiunea OSCE în parteneriat cu ARI și a avut drept scop consolidarea capacității și cooperării actorilor implicați în procesul de implementare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice pentru anii 2017-2027. În cadrul seminarului de instruire, reprezentanții instituțiilor au identificat împreună modalități de sporire a cooperării în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale și au discutat mecanismul de identificare și abordare a neajunsurilor existente în politicile de stat în acest domeniu.

- La data de 15 noiembrie 2018 a fost semnat un Acord de Înțelegere între ARI, OAP și Consiliul/CPEDAE. Acesta stabilește cadrul pentru îmbunătățirea mecanismelor de cooperare

²⁸ Totodată, reforma de descentralizare, care a atribuit responsabilitatea implementării unui număr mare de măsuri autorităților locale, precum și lipsa de fonduri suficiente, printre alți factori, a avut ca rezultat slaba implementare, monitorizare și evaluare a acestui document.

²⁹ Această ediție a fost pregătită de ARI cu sprijinul financiar al Misiunii OSCE în Moldova.

³⁰ La data de 1 martie 2018, ARI a convocat prima ședință a Grupului de lucru. La ședință au participat reprezentanții ministerelor și altor organe ale administrației publice centrale, reprezentanții misiunii OSCE în Republica Moldova, liderii organizațiilor etnoculturale acreditate pe lângă ARI. În cadrul ședinței s-au discutat măsurile necesare a fi întreprinse pentru executarea integrală a acțiunilor prevăzute în Plan, au fost prezentate obiectivele principale pentru anul 2018. La data de 17 septembrie 2018 a avut loc cea de a 2-a ședință a Grupului de lucru privind elaborarea studiului cu privire la participarea minorităților naționale la viața publică, planificat să se desfășoare până la februarie 2019.

între cele trei instituții naționale pentru drepturile omului, prin intermediul unor reuniuni regulate, schimbului de informații, cercetării comune și sprijinului reciproc. Părțile vor acorda o atenție deosebită drepturilor minorităților naționale la educație, accesul la informație, participare și altor drepturi culturale, religioase și lingvistice reflectate în Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027, aplicând o abordare corectă și profesională în soluționarea problemelor cu care se confruntă minoritățile etnice. Semnarea Acordului a fost facilitată de Misiunea OSCE în Moldova ca urmare a unei evaluări a competențelor instituțiilor naționale pentru drepturile omului, în care s-a recomandat crearea unui mecanism comun de cooperare între instituții.³¹

• *Măsurile întreprinse pentru păstrarea memoriei victimelor Holocaustului, studierea și răspândirea cunoștințelor despre Holocaust*

În eforturile privind păstrarea memoriei, studierea și răspândirea cunoștințelor despre Holocaust, autoritățile moldovenești sunt ghidate, printre altele, de obligațiile care îi revin Republicii Moldova în calitate de stat observator în cadrul Alianței Internaționale pentru Memoria Holocaustului (AIMH) obținută în anul 2014. Aderarea la AIMH a dat un impuls suplimentar inițiativelor legislative, activităților și programelor în acest domeniu desfășurate în Moldova.

La 26 noiembrie 2015 a fost adoptată HP nr. 210 cu privire la includerea zilei de 27 ianuarie în lista datelor comemorative oficiale în calitate de zi națională de comemorare a victimelor Holocaustului. Această decizie a reprezentat un moment de cotitură pentru Republica Moldova și a demonstrat disponibilitatea și voința politică puternică de-a consolida eforturile organelor de stat și ale societății civile în lupta împotriva antisemitismului, precum și oricărei manifestări de rasism, xenofobie, discriminare rasială și intoleranță.

În iulie 2016, Parlamentul a acceptat printr-o Declarație³² Raportul final al Comisiei Internaționale prezidate de Elie Wiesel pentru studierea Holocaustului. Declarația condamnă persecuția sistematică și exterminarea evreilor de către naziști și a colaboratorilor săi, în perioada 1937-1944, pe teritoriul actual al Republicii Moldova. Declarația politică mai condamnă orice tentative de ignorare și negare a Holocaustului și aduce un omagiu victimelor și supraviețuitorilor acestuia. Documentul vine să întărească politicile naționale vizând cultivarea toleranței și combaterea tuturor formelor de discriminare, antisemitism și intoleranță, precum și să contribuie la asumarea faptelor istorice în vederea consolidării coeziunii sociale și a valorilor umane.

Prin HG nr. 313 din 22.05.2017 a fost aprobat Planul de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind implementarea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la acceptarea Raportului final al Comisiei Internaționale pentru studierea Holocaustului, prezidată de Elie Wiesel. Planul de acțiuni este primul de acest gen pentru Republica Moldova și corespunde practicii statelor europene în domeniul educației, cercetării și comemorării Holocaustului. Documentul include mai multe acțiuni specifice în domeniul educației și științei orientate atât la cercetarea și studierea istoriei Holocaustului, cât și la promovarea cunoștințelor despre această tragedie în vederea combaterii rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței.

Prin HG nr. 1019 din 17.10.2018, Guvernul Republicii Moldova a decis înființarea Instituției publice „Muzeul de istorie a evreilor din Republica Moldova”. Funcția de fondator al muzeului va fi exercitată de către MECC. Obiectivul primordial al creării acestei instituții muzeale este de a evidenția aportul comunității evreiești la dezvoltarea societății moldovenești la diferite etape

³¹ De asemenea, informația referitor la acțiunile realizate în cadrul Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027, vezi Compartimentul III, Art. 9/Consiliul Coordonator al Audiovizualului.

³² HP nr. 190 din 22 iulie 2016.

istorice, de a cunoaște și de a promova personalitățile de etnie evreiască, precum și de a păstra memoria Holocaustului, combaterea antisemitismului și intoleranței. În același context, a fost elaborat un amplu Plan de acțiuni ce vizează reabilitarea, restaurarea, conservarea, valorificarea și promovarea Cimitirului evreiesc din mun. Chișinău și crearea unui complex memorial și istoric dedicat evreilor ce au locuit și activat pe teritoriul Republicii Moldova. În procesul implementării Planului de acțiuni menționat sunt implicate mai multe instituții: Ministerul Economiei și Infrastructurii, Ministerul Finanțelor, Agenția Națională a Arhivelor, Agenția Națională de Inspectare și Restaurare a Monumentelor, Agenția Relații Interetnice, Institutul Patrimoniului Cultural, Comunitatea evreiască din Republica Moldova etc.

Cel mai recent pas important în vederea consolidării cadrului legal din domeniu îl reprezintă inițiativa legislativă din noiembrie 2018 privind condamnarea antisemitismului și promovarea toleranței care a fost adoptată prin HG în cadrul ședinței Guvernului din 18.01.2019. Prevederile generale din prezenta HG confirmă într-o manieră neechivocă poziția Republicii Moldova de condamnare a oricăror manifestări de ură, xenofobie, antisemitism și alte forme de discriminare. Totodată, HG privind condamnarea antisemitismului și promovarea toleranței conține și un punct prin care se recomandă autorităților publice de a ține cont de definiția de lucru a antisemitismului adoptată de IHRA în cadrul reuniunii plenare din mai 2016.³³

Cele mai semnificative acțiuni practice în domeniul prevenirii discriminării rasiale și intoleranței, combaterea oricărei forme de rasism, xenofobie și antisemitism, educația, memoria și cercetarea Holocaustului desfășurate în Republica Moldova în perioada de raportare:

- Organizarea la începutul fiecărui an a Săptămânii evenimentelor comemorative dedicate Zilei naționale de comemorare a victimelor Holocaustului a devenit deja o tradiție pentru Republica Moldova deosebit de apreciată în rândul societății, inclusiv comunității evreiești. În cadrul Săptămânii, în gimnazii și licee sunt organizate lecții despre Holocaust, diverse conferințe, forumuri pentru tineri, vizionări de spectacole, expoziții de fotografii, conferințe de presă, alte evenimente comemorative și educaționale. În perioada 22-29 ianuarie 2019, în Republica Moldova a fost desfășurată Săptămîna memoriei Holocaustului dedicată Zilei internaționale de comemorare a victimelor Holocaustului, organizată sub patronajul Parlamentului și Guvernului Republicii Moldova. Agenda Săptămînii a inclus un șir de acțiuni menite să comemoreze victimele Holocaustului, în special „Miting-requiem” la monumentul „Victimelor Fascismului” (mun. Chișinău), Masa rotundă „Comemorarea Holocaustului în Republica Moldova” (Sala Europei, Parlamentul Republicii Moldova), Inagurarea expoziției „Holocaustul în Basarabia” (Holul Parlamentului Republicii Moldova), Forumul tinerilor din Republica Moldova „Viitorul ne aparține” (Casa Naționalităților), etc.

- La data de 14 iulie 2017, MECC a semnat un Acord de cooperare cu Comunitatea Evreiască (CER) din Republica Moldova. Acordul s-a bazat pe necesitatea stabilirii unui parteneriat pentru punerea în aplicare a proiectelor comune, a programelor și a altor inițiative de dezvoltare a politicilor educaționale cu privire la modul de predare a Holocaustului. Acordul prevede, de asemenea, dezvoltarea de către MECC a noilor programe de formare pentru cadrele didactice din instituțiile de învățământ general și universitar cu privire la Holocaust și istorie, cultura și tradițiile comunităților etnice din Republica Moldova.

- La data de 27 ianuarie 2018, în incinta Casei Naționalităților (CN) a fost deschis primul Centru-muzeu dedicat istoriei Holocaustului pe teritoriul actual al Republicii Moldova. Centrul-muzeu „Memoria Holocaustului și Toleranța Interetnică” a fost creat de ARI cu susținerea, inclusiv financiară, a Guvernului Republicii Moldova. Acesta cuprinde acte și cărți istorice, monografii, fotografii și filme documentare. Centrul-muzeu a fost conceput, printre altele, ca un

³³ „Antisemitismul reprezintă o anume percepție referitoare la evrei, care poate fi exprimată ca fiind ură împotriva evreilor. Manifestările verbale și fizice de antisemitism sunt îndreptate împotriva evreilor și ne-evreilor și/sau proprietăților acestora, împotriva instituțiilor comunităților evreiești și locațiilor lor religioase”.

instrument educațional care să permită profesorilor, studenților, reprezentanților cercurilor academice, oricăror altor persoane interesate să studieze tragedia Holocaustului, pentru a face memoria istorică mai relevantă în primul rând pentru generația tânără. O particularitate notabilă a Centrului-muzeu este expoziția separată dedicată memoriei victimelor genocidului romilor din perioada Holocaustului, drept parte a efortului de a aduce un pios omagiu tuturor victimelor de etnie romă care au suferit din cauza regimului național-socialist din perioada celui de-al Doilea Război Mondial.

• ***Implementarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2016-2020***

Autoritățile moldovenești sunt pe deplin conștiente de necesitatea asigurării unei abordări cuprinzătoare a integrării sociale a populației de etnie romă și continua în mod strict aderarea la politicile și instrumentele utilizate în acest scop în țările Uniunii Europene, urmînd experiența pozitivă a acestora, precum și recomandările relevante ale organizațiilor internaționale adresate Republicii Moldova.

În urma finalizării Planului de acțiuni pentru anii 2011-2015³⁴ în iunie 2016, a fost adoptat Planul de acțiuni privind susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2016-2020³⁵. Planul de acțiuni pentru anii 2016-2020 reprezintă o continuitate a angajamentelor Guvernului în edificarea socială de incluziune a romilor și a inclus toate acțiunile nerealizate sau parțial realizate din Planul de acțiuni precedent.

Principalele obiective trasate în Planul de acțiuni pentru anii 2016-2020 prevăd:

- crearea unui sistem educațional incluziv și eficient bazat pe principiile echității, nediscriminării și respectului diversității, care va contribui la integrarea populației de etnie romă în societate;
- sporirea semnificativă a încadrării persoanelor de etnie romă în câmpul muncii și creșterea bunăstării economice a acestora;
- ameliorarea stării sănătății populației de etnie romă și asigurarea accesului nediscriminatoriu la serviciile medicale;
- asigurarea condițiilor decente de locuit pentru persoanele de etnie romă și sporirea calității vieții acestora;
- îmbunătățirea participării romilor și reducerea discriminării.

Unul din rezultatele obținute conform obiectivelor trasate în Planul de acțiuni precedent – 2011-2015 a fost instituirea funcției de mediator comunitar în 40 de localități dens populate de romi.

Totodată, recunoscând rolul și valoarea adăugată a activității serviciului mediatorului comunitar pentru comunitățile romilor, autoritățile moldovenești depun eforturi pentru asigurarea funcționalității acesteia, și anume pentru suplinirea numărului redus de mediatori comunitari angajați.

Situația privind angajarea mediatorilor comunitari romi s-a schimbat spre o tendință negativă începînd cu 1 ianuarie 2015 cînd noile dispoziții cu privire la finanțarea descentralizată au intrat în vigoare la nivel național, potrivit cărora autoritățile publice locale ar fi trebuit să aloce din bugetele proprii mijloacele necesare pentru un număr de servicii locale, inclusiv pentru activitatea mediatorilor comunitari. Acest fapt a stopat procesul de angajare a mediatorilor comunitari de către APL, din motivul lipsei finanțării.

³⁴ Adoptat prin HG nr. 494 din 08.07.2011 și modificat prin Hotărîrea Guvernului nr. 56 din 31.01.2012.

³⁵ HG nr.734 din 09.06.2016

În vederea schimbării situației în mod substanțial, s-a decis asupra modificării HG nr. 557/2013 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea activității mediatorilor comunitari (în partea ce ține de finanțarea din bugetul de stat și nu din contul alocațiilor aprobate în bugetele unităților administrativ-teritoriale de nivelului I, ceea ce ar putea impulsiona procesul de angajare a acestora la nivel local).

Modificările corespunzătoare asupra HG nr.557/ 2013 au fost operate în luna mai 2018. În același timp, ARI a preluat competențele ce țin de elaborarea propunerilor privind numărul mediatorilor comunitari pe autorități publice locale și calcularea sumei mijloacelor financiare necesare pentru asigurarea exercitării activității acestora. Așadar, în Legea bugetului de stat pentru anul 2018, nr.289 din 15 decembrie 2017, au fost planificate mijloace financiare pentru finanțarea mediatorului comunitar în sumă de 2239,6 mii lei. Suma respectivă a fost stabilită reieșind din costul necesar pentru întreținerea unui mediator comunitar (46,6 mii lei), precum și numărul de localități beneficiare de mediatori comunitari (48 localități).

Luând în considerare că unul din motivele neangajării mediatorilor comunitari este subestimarea rolului acestora în procesul facilitării accesului romilor la serviciile publice oferite de către stat (asistență socială, educație, asistență medicală, încadrare în câmpul muncii, etc), ARI menține un dialog cu autoritățile publice locale în vederea dezvoltării în continuare a serviciului de mediator comunitar, reieșind din necesitățile locale.

În decembrie 2017 și, respectiv, 2018, la Chișinău s-a desfășurat Forumul mediatorilor comunitari (cu participarea mediatorilor comunitari, lideri ai organizațiilor etnoculturale române, primari din localitățile compact populate de romi, reprezentanți ai APC, organizații internaționale, etc). Aceste evenimente au oferit participanților un spațiu comun și amplu de comunicare și interacțiune pentru căutarea în comun a soluțiilor la problemele cu care se confruntă mediatorii comunitari din Republica Moldova, precum și pentru încurajarea participării lor active în viața comunității. Pe parcursul anului 2018, 30 de mediatori comunitari și-au desfășurat activitatea, 5 funcții de mediatori fiind vacante și scoase pentru concurs.

Un alt domeniu important din Planul de acțiuni este *Educația*. Actualmente, în republică funcționează o rețea largă de instituții de învățământ preuniversitar care asigură accesul tuturor copiilor, inclusiv a copiilor de origine romă la învățământul preuniversitar gratuit. MECC în parteneriat cu o serie de factori de interes, inclusiv cu reprezentanți ai societății civile organizează permanent campanii de informare și conștientizare pentru părinți cu privire la înregistrarea și înrolarea copiilor în sistemul de educație, importanța obligativității învățământului primar și gimnazial și necesitatea de continuare a studiilor (numai pe parcursul anului 2017 au fost organizate 35 campanii de informare și conștientizare pentru părinți în vederea înregistrării și înrolării copiilor în programul de învățământ obligatoriu, numărul părinților informați fiind peste 876).

În vederea implicării comunităților de romi în soluționarea problemelor ce țin de încadrarea copiilor în procesul educațional, identificarea unui mecanism de identificare a copiilor romi care nu frecventează școala și a elevilor care absentează de la ore se colaborează cu APL și cu organizațiile neguvernamentale ce promovează incluziunea romilor. Printre cauzele neșcolarizării se enumeră starea materială precară, vagabondajul, schimbul locului de trai, refuzul părinților ș.a.

Principalele activități continue realizate de către MECC în contextul implementării Planului de acțiuni sunt următoarele:

- asigurarea transportării gratuite a copiilor din localitățile intens populate de romi aflate la o distanță mai mare de 3 km de la cea mai apropiată instituție de învățământ;

- introducerea programului cu orar prelungit de studii pentru copiii romi pentru pregătirea temelor de acasă și organizarea orelor de meditație;
- încadrarea cadrelor didactice și de conducere în instituțiile de învățământ în procesul de formare continuă cu privire la educația interculturală;
- colaborarea cu organizațiile neguvernamentale și obștești ale romilor, în vederea implicării acestora în soluționarea problemelor ce țin de încadrarea copiilor în procesul educațional;
- organizarea și desfășurarea trainingurilor despre diferențe culturale în procesul de învățământ preșcolar și școlar în parteneriat cu organizațiile romilor;
- asigurarea studenților romi cu locuri de cazare în căminele instituțiilor de învățământ profesional tehnic și superior, ținând cont de actele normative în vigoare etc.

În domeniul *Muncii și Protecției Sociale*:

Din informațiile prezentate de Ministerul Sănătății, Muncii Și Protecției Sociale Agenția pentru ocuparea forței de muncă (AOFM) în comun cu structurile sale teritoriale pe parcursul anilor 2014-2018 au *întreprins un șir de măsuri* pentru a elimina barierele care împiedică accesul romilor la ocuparea forței de muncă și exercitarea profesiei. Respectiv, persoanele de etnie romă înregistrate cu statut de șomer au fost antrenate în diverse măsuri și servicii conform legislației în vigoare. Nivelul scăzut de instruire este una din principalele probleme la angajare în câmpul muncii a romilor care se înregistrează la ANOFM.

Tabelul nr.1. Măsurile, în care au fost implicate persoanele de etnie romă înregistrate în baza de date a ANOFM:

Persoane	2014	2015	2016	2017	9 luni 2018
Persoane de etnie romă înregistrate, din care:	723	1138	1453	1599	1269
Beneficiari de intermediere a muncii	566	780	1178	752	393
Beneficiari de informare și consiliere	689	925	722	1584	1256
Absolvenți de formare profesională	8	7	16	15	7
Antrenate la lucrări publice	25	40	48	54	39
Plasate în câmpul muncii	90	70	125	152	164
Beneficiari de ajutor de șomaj	2	6	9	2	5
Beneficiari de alocație de integrare/reintegrare profesională	16	38	32	42	34

În domeniul *Sănătății*:

De către Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM) sunt organizate anual măsuri de informare referitor la modalitatea de încadrare în sistemul de asigurări obligatorii de asistență medicală. Agențiile teritoriale ale CNAM organizează întruniri informative cu populația din zonele rurale inclusiv romi. Problema asigurării cu polițe de asistență medicală persistă la populația de etnie romă din motivul lipsei vizei de domiciliu, neînregistrarea locuințelor, actelor de identitate.

Sunt organizate și desfășurate seminare, ședințe informative, ateliere de lucru și instruite persoane în domeniul promovării sănătății și prevenirea bolilor. Sunt elaborate materiale informative și educaționale în domeniul promovării sănătății și profilaxia bolilor. Prin sursele

mass-media naționale și locale se derulează emisiuni, reportaje televizate, difuzate emisiuni radio. De către lucrătorii medicali sunt susținute prelegeri și convorbiri individuale.

Printre problemele care necesită intervenții sunt: copiii cu dezabilități, persoanele cu grad de invaliditate, lipsa poliței de asigurare medicală, acces la intervenții chirurgicale costisitoare.

În prezent, în Moldova poate fi observată dezvoltarea durabilă a sectorului neguvernamental, care este reprezentat inclusiv de un număr semnificativ de organizații obștești ale romilor. Activitatea profesională eficientă a liderilor romi și a membrilor asociațiilor lor în domeniul educării tinerilor, activităților de cercetare și publicare, în vederea sprijinirii serviciului mediatorilor comunitari reprezintă un stimulent puternic pentru autorități de a dezvolta în continuare cooperarea cu societatea civilă romă pentru îmbunătățirea situației populației de această etnie și depășirea problemelor cu care ei se confruntă. ARI colaborează cu 11 organizații etnoculturale ale romilor cu statut republican, susținând activitățile lor statutare, diverse proiecte implementate de ei. De asemenea, ARI susține și încurajează participarea romilor în programele și proiectele legate de îmbunătățirea și monitorizarea situației social-culturale a romilor și a integrării lor în societate, organizează diferite mese rotunde, traininguri, festivaluri, acțiuni de promovare a valorilor culturale și limba romani cu participarea conducerii de vîrf a Republicii Moldova, reprezentanților APC și APL. În conformitate cu practica obișnuită în cadrul sărbătoririi anuale a Zilei Internaționale a Romilor, ARI oferă finanțare pentru evenimentele aferente, organizate în strînsă cooperare cu asociațiile de romi.

• ***Asigurarea condițiilor necesare pentru studierea și aplicarea limbii de stat de către cetățenii alolingvi, inclusiv adulți***

Conform Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027, una dintre direcțiile strategice ce ține de abordarea eficientă a politicilor cu privire la promovarea limbii de stat este îmbunătățirea competențelor lingvistice și a procesului de studiere a limbii de stat a Republicii Moldova.

Tabelul nr. 2. În conformitate cu Recensămîntul Populației și al Locuințelor 2014, ponderea minorităților naționale, care posedă limba de stat reprezintă următoarele date:

	Total	Urban	Rural
Total minorități etnice	31,3	36,7	25,8
Ucraineni	38,3	45,5	32,8
Ruși	41,2	42,5	37,4
Găgăuzi	8,7	13,1	6,5
Bulgari	31,3	26,3	36,5
Alte etnii	50,4	43,5	67,5

În pofida unor eforturi depuse pe parcursul anilor pentru facilitarea studierii limbii de stat de către alolingvii adulți, cunoașterea limitată a limbii rămîne a fi una dintre bariere pentru integrarea societății. În acest sens, trebuie să fie întreprinse măsuri complexe la nivel educațional prin axarea pe populația alolingvă tînă, precum și măsuri specifice pentru populația adultă, în special în localitățile compact populate de persoanele aparținînd minoritățile naționale.

În perioada de raportare s-au înregistrat unele progrese privind adaptarea și integrarea socio-lingvistică și profesională, promovarea toleranței interetnice și crearea unui mediu lingvistic favorabil pentru minorităților naționale. Începînd cu anul 2009, ARI a semnat un acord de

parteneriat cu Asociația Națională a Trainerilor Europeni din Moldova (ANTEM)³⁶ participând la implementarea proiectului „Programul de instruire lingvistică pentru minoritățile naționale din Republica Moldova” susținut de Înaltul Comisar pentru Minoritățile Naționale al OSCE. Programul prevede diverse activități, modalități de instruire lingvistică, monitorizează situația lingvistică și necesitățile de studiere a limbii române în teritoriul republicii, în special în raioanele preponderent populate de alolingvi, inclusiv în UTA Găgăuzia (mun. Comrat și Ceadâr-Lunga), mun. Edineț și Bălți, raioanele Taraclia, Briceni, Ocnița, Dondușeni, etc.

Programul de studiere a limbii de stat este destinat cetățenilor alolingvi, dar prioritar tinerilor și copiilor, care doresc să studieze limba română. Acest Program a demarat prin intermediul a câtorva Proiecte, în special:

- Integrarea socio-lingvistică și profesională a tinerilor din Republica Moldova (2015-2017);

- Integrarea tinerilor în societate prin instruire la distanță (2012-2020);

- E-learning – mijloc de instruire socială a tinerilor din Republica Moldova (2013-2017).

De proiect au beneficiat 100 de cursanți (tineri cu vârsta cuprinsă între 16-35 de ani) din diverse localități ale țării. Cursurile sunt destinate specialiștilor din administrația publică, profesori și specialiști din domeniul relațiilor publice și jurnalism.

- A fost elaborat un modul nou de studiere a limbii române în cadrul platformei „Platforma Învățăm româna la distanță” (invat.antem.org), care este un program nou în Republica Moldova și oferă posibilitate tinerilor să studieze gratis limba de stat în scopul dezvoltării personale și profesionale. Platforma acoperă nivelul A1-A2, B1-B2, C1 pentru asistenți sociali, profesori conform Cadrului European Comun de Referință pentru Limbi și este concepută în contextul materialelor didactice elaborate de echipa ANTEM, conferințe, seminarii și cluburi de interculturalitate organizate de ANTEM.

- Integrare cu respect pentru diversitate – instruirea simultană a limbilor română și găgăuză pentru anii 2016-2017. De acest proiect beneficiază 10 grădinițe din Comrat, Congaz, Ceadâr-Lunga, Beșchioz, Vulcănești. Proiectul vine să remedieze problema insuficienței materialelor didactice de limbă română și găgăuză în grădinițele din Găgăuzia și să ofere instruirea lingvistică necesară pentru a încuraja procesul de integrare sociolingvistică a minorităților naționale.³⁷

De menționat că predarea simultană a două limbi este o metodă nouă și eficientă pentru grădinițele din Republica Moldova. Aceasta este solicitată de un număr tot mai mare de grădinițe alolingve din țară. În această privință, urmează ca MECC, va elabora curriculumul pentru studierea limbii române în instituțiile de educație timpurie cu instruire în limba rusă.

Tabelul nr. 3. Numărul de beneficiari ai programelor ANTEM în perioada 2015-2018:

2015	2016	2017	2018
A. Instruirea tradițională. A fost organizate cursuri de instruire tradițională în 11 localități care cuprind ariile geografice de sud, nord și centru ale	A. Instruirea tradițională. A fost organizate cursuri de instruire tradițională în 11 localități care cuprind ariile geografice de sud, nord și centru ale	A. Instruirea tradițională. Învățare simultană română-găgăuză. A fost organizate cursuri de predare-învățare simultană a limbilor română și	A. Instruirea tradițională. Învățare simultană română-găgăuză. A fost organizate cursuri de predare-învățare simultană a limbilor română și

³⁶ Creată în 2005 și înregistrată în 2008 ANTEM a devenit un promotor al studierii limbii de stat pentru vorbitorii de alte limbi din Republica Moldova, al abordării profesioniste, competente și responsabile a integrării minorităților naționale prin cultivarea competențelor comunicative. Servicii prestate: 1. Instruire lingvistică. 2. Imersiune lingvistică. 3. Imersiune culturală. 4. Consultanța în metodică predării pentru adulți și copii.

³⁷ Proiectul se realizează cu susținerea financiară a Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC).

Republicii Moldova. Astfel, 918 de cursanți au fost implicați în procesul instruirii lingvistice la nivelul A1-A2, B1 - B2. B. Instruirea la distanță – de acest serviciu au beneficiat gratuit la nivelele A1-A2, B1, C1 din 9 localități 191 persoane, tineri reprezentanți ai minorităților naționale, prin intermediul platformei invat.antem.org	Republicii Moldova, inclusive și regiunea Transnistreană. 621 de cursanți au fost implicați în procesul instruirii lingvistice la nivelul A1-A2 și B1. B. Instruirea la distanță– de acest serviciu au beneficiat gratuit 132 de cursanți, la nivelele A1-A2, B1 și C1 din 17 localități. Beneficiarii proiectului au fost tineri reprezentanți ai minorităților naționale, prin intermediul platformei invat.antem.org	găgăuză pentru 230 copii din 10 grădinițe și 181 părinți. Au fost implicate 5 localități din UTA Găgăuzia. B. Instruirea la distanță – de acest serviciu au beneficiat 288 de cursanți, la nivelele A1-A2 și B1 din 20 localități rurale, inclusiv din regiunea Transnistreană. Beneficiarii proiectului au fost tineri reprezentanți ai minorităților naționale, prin intermediul platformei invat.antem.org .	găgăuză pentru 239 copii din 10 grădinițe și 218 părinți. Au fost implicate 5 localități din UTA Găgăuzia. B. Instruirea la distanță – de acest serviciu au beneficiat 200 de cursanți la nivelele A1-A2, B1-B2 din toate regiunile țării, inclusiv regiunea Transnistreană, UTA Găgăuzia.
---	--	--	--

• ***Măsurile întreprinse întru pregătirea ratificării Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare***

Conștientizând importanța ratificării Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare (CELRM), respectând obligațiile asumate pe plan internațional, autoritățile Republicii Moldova au întreprins unele măsuri respective în vederea ratificării Cartei.

Măsurile, orientate spre ratificarea CELRM, au fost stipulate în Planul Național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017-2019,³⁸ Titlul II Dialog politic și reformele, cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate, Obiectivele dialogului politic (art.3 din Acord), măsura de implementare nr. 118 „Configurarea opțiunilor de ratificare a Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare”.

Totodată, PNADO pentru anii 2018–2022 include acțiuni ce țin de ratificarea Cartei, în special, Compartimentul I, Domeniul de intervenție: Armonizarea cadrului normativ național cu standardele internaționale, Obiectivul I: Aderarea la instrumentele internaționale în domeniul drepturilor omului conține acțiunea prioritară nr.11 „Configurarea opțiunilor de ratificare a Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare”, precum și subacțiunile: 11.1. Revizuirea și clarificarea angajamentelor care vor fi asumate pentru fiecare limbă; 11.2. Implementarea proiectului pilot privind aplicarea prevederilor Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare în 7 localități populate compact de persoane aparținând unor minorități naționale și aprobarea angajamentelor ce urmează a fi asumate; 11.3. Ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare (cu termenul de realizare – 2021).

³⁸ Aprobat prin HG nr.1472 din 30.12.2016, fiind ulterior revizuit în prima jumătate al anului 2018 ca urmare a reformei Guvernului.

Acțiunile în vederea ratificării CELRM în condițiile Republicii Moldova sunt prevăzute și în Planul de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova. În special, Compartimentul II, Obiectivul specific 2: Asigurarea protecției și dezvoltarea limbilor minorităților naționale, precum și promovarea diversității lingvistice, Acțiunea prioritară 2.2.1.: Continuarea procesului de pregătire și identificare a potențialului statului referitor la ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare, Acțiunea practică 2.2.1.1.: Efectuarea studiului cu privire la configurarea opțiunilor de ratificare a Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare și impactul legislativ (cu termenul de realizare – 2020).

Eforturile depuse în acest scop au condus la următoarele rezultate:

- În perioada iunie-august 2012 la solicitarea MAEIE și cu sprijinul Cămarilor de Stat în cadrul Proiectului ECORYS "Consolidarea capacităților de management al politicilor publice" a fost efectuată Analiza preliminară privind costurile ratificării CELRM de către Republica Moldova. Conform rezultatelor studiului la momentul estimării (anul 2012) pentru implementarea Cartei, Republica Moldova va trebui, pe lângă cheltuielile anuale care deja le alocă pentru susținerea limbilor minoritare (**947.534.811MDL**), cel puțin încă **34.034.485 MDL** pentru realizarea angajamentelor privind învățământul și asigurarea supravegherii folosirii limbilor minoritare. Deoarece o bună parte din angajamente (în următoarele domenii: Autorități judiciare, Autorități administrative și servicii publice, mass-media, Activități și facilități culturale și Viață economică și socială) nu au putut fi estimate fără ieșire în teren, autorii studiului au presupus, că pentru realizarea lor bugetul de stat ar trebui să aloce cel puțin dublu, adică circa **70 mln. MDL**.
- Anul 2016: lansarea proiectului-pilot privind simularea aplicării prevederilor CELRM în unele localități la inițiativa Oficiului CoE în Republica Moldova în parteneriat cu ARI și Cămarile de Stat a Republicii Moldova. Pentru participarea în realizarea acestui proiect au fost selectate și coordonate 7 localități (mun. Chișinău, Bălți, Ceadâr-Lunga, Soroca; or. Taraclia; s. Ciobanovca, raionul Anenii Noi; s. Vulcănești, raionul Nisporeni). În cadrul acestui proiect, municipalitatea selectată ar urma să adopte obiectivele și principiile Cartei, precum și să aleagă măsuri concrete dintre prevederile acesteia pentru a promova folosirea limbii minorității naționale care compact locuiește pe teritoriul respectiv. Experți ai CoE, ARI și Cămarilor de Stat acordă sprijin autorităților locale în acest proces. Proiectul este în desfășurare.
- Anul 2018: în contextul proiectului menționat, precum și în cadrul proiectului „Protejarea minorităților naționale și a limbilor minoritare în Georgia, Republica Moldova și Belarus”, parte a Parteneriatului pentru bună guvernare al UE și CoE, mun. Chișinău (ca una din 7 localități selectate) a primit un grant pentru producerea și instalarea semnelor turistice, în limbile română și engleză, precum și în limbile minorităților etnice – rusă, ucraineană, germană, bulgară și yiddish. Scopul proiectului constă în creșterea vizibilității limbilor minoritare în Republica Moldova, promovarea multilingvismului, moștenirii culturale naționale, precum și a infrastructurii turistice din capitala Republicii Moldova. Valoarea totală a proiectului este de 24500 euro, dintre care 14700 euro reprezintă grant din partea CE. Proiectul prevede instalarea a 23 de indicatoare speciale către 71 de destinații turistice în partea centrală a orașului. Lansarea semnelor turistice multilingve a avut loc la data de 13 noiembrie 2018.

COMPARTIMENTUL III

Informația privind evoluțiile relevante pe bază de articol în contextul recomandărilor formulate în cel de-al patrulea ciclu de monitorizare

Articolul 3 al Convenției-cadru

Recensământul Populației și al Locuințelor din 2014

Recensământul Populației și al Locuințelor din 2014 (RPL 2014) a contribuit la procesul de îmbunătățire a sistemului de colectare și analiză a datelor privind relațiile interetnice, utilizarea limbilor și alte criterii ce pot facilita la elaborarea politicilor sectoriale de integrare, respectând standardele internaționale cu privire la protecția și colectarea datelor cu caracter personal.

Numarul populatiei

La RPL 2014 desfășurat în perioada 12-25 mai 2014, au fost recensate persoanele cu reședință obișnuită (persoanele care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova pe o perioadă mai mare de 12 luni, indiferent de cetățenie), cât și cele absente din țară pe o perioadă mai mare de 12 luni. Astfel, numărul total al populației recensate din Republica Moldova este 2 804 801 persoane. Dintre acestea 209 mii sunt non-rezidenți (persoane aflate preponderent în afara țării pentru o perioadă mai mare de 12 luni), ceea ce reprezintă 7,5%. Iar 2 595 771 sunt persoanele cu reședință obișnuită în Republica Moldova.³⁹

Structura etnica si lingvistica a populatiei

Rezultatele ultimului recensământ al populației și locuințelor, efectuat în anul 2014, au fost diseminate în luna martie 2017, cuprinzând note informative, tabele în format xls, hărți și infografice.⁴⁰ Totodată Biroul Național de Statistică (BNS) a elaborat aplicația de vizualizare a datelor RPL 2014,⁴¹ cu suportul Fondului Națiunilor Unite pentru Populație, pentru a facilita accesul la rezultatele RPL 2014 într-un mod ușor de vizualizat și de înțeles. Acest instrument permite valorificarea volumului imens de date colectat, fiind posibilă dezagregarea și pe criteriul naționalității/apartenenței etnice, iar sub aspect teritorial la nivel de comună. Aplicația este conectată la baza de date primară a recensământului. Rezultatele recensământului populației și al locuințelor sunt diseminate în 3 limbi: română, rusă și engleză.

La RPL 2014, caracteristicile etnoculturale: a) naționalitatea/apartenența etnică; b) limba maternă; c) limba vorbită de obicei; d) religia au fost colectate la libera declarație a persoanei, fiind subiecte opționale, conform Recomandărilor pentru recensăminte populației și locuințelor din 2010 a Conferinței statisticienilor europeni, cap. IX.⁴² În localitățile preponderent locuite de minorități etnice au fost angajați recenzori de această etnie în conformitate cu art.10 al Legii nr.90/2012 cu privire la Recensământul Populației și al Locuințelor din Republica Moldova în anul 2014. Recenzorii au fost instruiți să înscrie în chestionarele de recensământ exact ce declară respondentul, astfel asigurându-se dreptul la auto-identificarea liberă.

Informația privind etnia este disponibilă pentru 2 754, 7 mi persoane (98,2% din total populație recensată). S-au declarat moldoveni 75,1% din populație, 7,0% - români, ucrainenii – 6,6%, găgăuzi - 4,6%, ruși - 4,1%, bulgari -1,9%, romi – 0,3%, iar alte etnii constituie 0,5%. Comparativ cu 2004 ponderea populației care se identifică moldoveni s-a redus cu 1,0 p.p., iar a persoanelor care s-au declarat români a crescut cu 4,8 p.p. Ponderea populației de etnie rusă și ucraineană s-a micșorat respectiv cu 1,9 și 1,8 p.p. în ultimii 10 ani, iar a etnicilor bulgari, găgăuzi și romi nu a suferit modificări esențiale.

³⁹ Precizăm că la RPL 2014 s-a înregistrat o necuprindere în mun. Chișinău de 193 434 persoane. Această estimare s-a efectuat în baza rezultatelor Anchetei post-recenzare realizată de către BNS în perioada 16-29 iunie 2014 cu aplicarea metodologiei recomandate de Diviziunea Statistică a Organizației Națiunilor Unite (Post Enumerations Surveys – Operational guidelines, UN, 2010).

⁴⁰ <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=479>.

⁴¹ <http://recensamant.statistica.md/ro>.

⁴² <http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2012/11/Recomandari-Conferinta-statisticieni-europeni.pdf>.

Menționăm, că moldovenii, românii, ucrainenii și găgăuzii, locuiesc preponderent la sate, iar rușii în orașe. Grupurile etnice pentru care s-a înregistrat un număr de persoane de peste 1 mie sunt: belorușii, evreii, polonezii și armenii cu 2, 8 mii, 1,6 mii, 1,4 mii și 1.0 mii persoane, respectiv.⁴³

În profil teritorial, distribuția populației după etnie arată că moldovenii sunt majoritari în majoritatea raioanelor/municipiilor țării, iar în 16 din acestea, ponderea moldovenilor este de peste 85%. Excepție fiind raionul Taraclia, unde predomină etnicii bulgari (66,1%) și UTA Găgăuzia, cu 83,8% găgăuzi. Ucrainenii și rușii sunt concentrați în mun. Chișinău și Bălți, astfel, ponderea etnicilor ruși fiind de 37,7% și 13,6%, iar a ucrainenilor de 14,9% în mun. Chișinău și respectiv 9,6 % în mun. Bălți.

Potrivit liberei declarații a celor 2 723,3 mii persoane care au indicat limba maternă (97,1% din total recenzați), pentru fiecare a doua persoană (56,7%) din populația care au declarat limba maternă, limba moldovenească este limba maternă, iar în cazul a 23,5% limba română reprezintă limba maternă. Limba rusă este considerată limbă maternă de către 9,7% din populație, iar limba găgăuză, ucraineană și bulgară de 4,2%, 3,9% și respectiv 1,5% din populație.

Comparativ cu 2004 s-a mărit ponderea persoanelor care au indicat în calitate de limbă maternă - limba română cu 6,9 p.p., fiind în scădere ponderea persoanelor care au indicat limba moldovenească drept limba maternă - cu 3,5 p.p.. De asemenea, se atestă o scădere a ponderii persoanelor a căror limbă maternă este rusă și ucraineană, cu 1,6 p.p.

În cadrul RPL 2014 a fost obținută și informația despre limba în care vorbește de obicei populația. Din numărul total a locuitorilor țării, care au indicat limba vorbită de obicei (2 720,3 mii persoane), 54,6% vorbesc de obicei în limba moldovenească, iar 24,0% în limba română, 14,5% în limba rusă, 2,7% în limba ucraineană și aceeași pondere pentru limba găgăuză, 1,0% - limba bulgară. În alte limbi, decât cele enumerate, vorbește de obicei 0,5 % din populație. Nu a indicat limba în care vorbește de obicei 3,0% din populație.

Cu toate că majoritatea ucrainenilor, găgăuzilor și bulgarilor au indicat ca limbă maternă, limba naționalității sale, fiecare al doilea ucrainean, fiecare al treilea bulgar și găgăuz vorbesc de obicei limba rusă. Moldovenii care vorbesc de obicei limba rusă constituie 5,7% din total.

Articolul 4 al Convenției-cadru

Tabelul nr. 4. Datele statistice RPL 2014 privind grupele majore de ocupații, dezagregate pe etnie, inclusiv și minoritățile naționale (%):

Apartenența etnică	mold./rom.	ucraineni	ruși	găgăuzi	bulgari	alte etnii	nedeclarat
Legislatori, membri ai executivului, alți înalți demnitari și conducători ai administrației publice, conducători și	5.7	7.0	9.1	5.8	7.9	12.1	4.4

⁴³ Numărul reprezentărilor minorităților naționale puțin numeroase, care locuiesc dispers pe întreg teritoriul Republicii Moldova, printre care: azerbaidjani – 667 pers.; germane/nemți – 914 pers.; greci – 332 pers.; gruzini/georgieni – 313 pers.; letoni – 77 pers.; lituanieni – 218 pers.; tătari – 527 pers., etc.

funcționari superiori din unități							
Specialiști în diverse domenii de activitate	14.3	14.1	19.1	12.6	16.8	18.5	13.8
Tehnicienii și alți specialiști cu nivel mediu de calificare	6.1	7.0	7.1	6.9	8.1	5.6	4.8
Funcționari administrativi	1.9	2.4	2.9	1.9	2.4	1.9	1.9
Lucrători în domeniul serviciilor și în comerț	12.1	13.2	15.0	12.9	12.4	12.9	10.8
Lucrători calificați în agricultură, silvicultură, acvacultură, piscicultură și pescuit	19.8	15.5	7.6	15.2	11.1	7.6	10.7
Muncitori calificați și asimilați	10.7	11.0	12.3	12.2	11.9	10.2	9.4
Operatori la mașini și instalații; asamblori de mașini și echipamente	6.4	7.1	5.3	8.3	8.0	4.4	4.2
Muncitori necalificați	9.8	9.3	7.8	11.1	10.8	7.7	9.4
Forțele armate	0.5	0.3	0.3	0.1	0.3	0.1	0.3
Nedeclarat	12.6	13.1	13.5	12.9	10.3	19.0	30.2

Cadrul legal privind accesul egal al persoanelor aparținând minorităților naționale la diverse sfere vieții publice

În scopul prevenirii și reducerii șomajului și efectelor sociale ale acestuia, asigurarea unui nivel ridicat al ocupării și adaptării forței de muncă la cerințele pieței muncii, la data de 14.06.2019 Parlamentul a adoptat noua Lege nr.105/2018 „cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj”,⁴⁴ Legea va intra în vigoare pe data de 10.02.2019, care conform Art.2, alin. (4) din noua lege, prevede interzicerea oricărei discriminări pe criterii de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, convingeri, sex, vîrstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică, avere, origine socială sau orice alt criteriu.

În contextul respectării angajamentelor internaționale în domeniul asigurării egalității între femei și bărbați, la data de 28.04.2017, Guvernul Republicii Moldova a adoptat un nou document de politică – Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 (HG nr.259). Necesitatea și importanța implementării acestei strategii a fost prevăzută inclusiv în cadrul noului Plan de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pentru anii

⁴⁴ Publicată în Monitorul Oficial Nr.295-308 din 10.08.2018, art.447.

2018-2022, care este orientat spre susținerea autorităților publice în remodelarea procesului de elaborare a politicilor publice la nivel central și local, pentru a asigura că acestea încorporează și sunt centrate pe necesitățile populației și iau în considerare barierele întâmpinate de grupurile marginalizate și vulnerabile în realizarea deplină a drepturilor fundamentale. Strategia cuprinde zece arii de intervenție: participarea femeilor la nivel de luare a deciziilor; piața muncii și disparitățile salariale de gen; protecție socială și politici familiale; sănătate; educație; schimbări climatice; mecanismul instituțional; stereotipurile în societate și comunicarea nonviolentă; egalitatea de gen în sectorul de securitate și apărare; bugetarea sensibilă la dimensiunea de gen. Ariile de intervenție menționate sunt reflectate în cinci obiective generale: 1. Asigurarea abordării complexe a egalității între femei și bărbați; 2. Fortificarea mecanismului instituțional de asigurare a egalității între femei și bărbați; 3. Combaterea stereotipurilor în societate și promovarea comunicării nonviolente; 4. Promovarea egalității de gen în sectorul de securitate și apărare; 5. Integrarea bugetării sensibile la dimensiunea de gen în procesul de elaborare a programelor bugetare.

Art. 8 al Legii privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, nr.102-XV din 13.03.2003 garantează accesul la servicii publice de ocupare a forței de muncă tuturor persoanelor, excluzând orice discriminare pe criterii de rasă, naționalitate, origine etnică, sex, opinie, aparență politică, avere sau de origine social, prevedere care se regăsește și în noua Lege nr.105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj.

Toate persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, inclusiv romii se pot adresa la subdiviziunile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă în scopul integrării pe piața muncii, inclusiv pot solicita informații operative referitor la legislația muncii, serviciile prestate, dar și despre locurile de muncă disponibile în baza de date a agențiilor. De asemenea, pot contacta Centrul de apel - Piața muncii, care oferă gratuit informații integrale privind piața muncii, inclusiv despre serviciile prestate de agențiile teritoriale. Centrul de Informare despre piața muncii - un alt serviciu unde persoanele sunt asistate în ceea ce privește căutarea unui loc de muncă. La fel, persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, inclusiv reprezentanții comunităților de romi, pot accesa portalul www.angajat.md, unde își pot posta CV-urile și pot căuta individual un loc de muncă.

Legea nr.60/ 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, prevede garantarea drepturilor persoanelor cu dizabilități și posibilitatea participării lor în toate domeniile vieții fără discriminare, la un nivel identic cu ceilalți membri ai societății, având ca bază respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Legea menționată prevede asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în egală măsură cu alți cetățeni la protecție socială, asistență medicală, reabilitare, educație, muncă, viață publică, mediul fizic, transport, tehnologii și sisteme informaționale, de comunicare și la alte utilități și servicii la care are acces publicul larg. Art. 8, alin. (3) din Lege, prevede egalitatea și nondiscriminarea persoanelor cu dizabilități și dreptul inalienabil la respectarea demnității umane indiferent de dizabilitate sau altă stare de sănătate, indiferent de rasă, naționalitate, originea etnică, limbă, religie, sex, orientarea sexuală, opinie, apartenența politică, avere, originea socială sau orice alt motiv.

Prin HG nr.723/ 2018, a fost aprobat Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, care prevede o abordare intersectorială în incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale acestora în egală măsură cu ceilalți cetățeni în toate domeniile vieții sociale.

Prin HG nr.893/ 2018, a fost aprobat Programul național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de Agenția Națională Asistență Socială pentru anii 2018-2026 și Planul de acțiuni privind implementarea

acestui, care prevede realizarea procesului de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități și prestarea serviciilor alternative la nivel de comunitate.

În anul 2016, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) a încheiat Acordul de colaborare cu Asociația Obștească pentru Tineret „Moldsolidaritate” în vederea consolidării parteneriatelor pe piața muncii în domeniul incluziunii persoanelor de etnie romă. Acordul prevede colaborarea în implementarea comună a activităților ce țin de promovarea drepturilor persoanelor romă privind accesul la formare profesională și angajarea în câmpul muncii.

Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității

În conformitate cu art. 11 al Legii nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (Consiliul/CPEDAE) a fost constituit în scopul asigurării protecției împotriva discriminării și al asigurării egalității tuturor persoanelor care se consideră a fi victime ale discriminării.⁴⁵

Din 2015 până în octombrie 2018 au fost depuse la Consiliu 677 de plângeri/autosesizări. În perioada indicată au fost emise 510 decizii, din acestea: 32 % - decizii de constatare a discriminării, 20% - decizii de neconstatare a discriminării și 48% - decizii de inadmisibilitate. Cele mai multe situații de discriminare constatate au vizat accesul persoanelor la bunuri și servicii disponibile publicului, tendință ce se păstrează în decursul ultimilor ani. Acestea sunt urmate de deciziile prin care s-a constatat discriminare în relațiile de muncă, în acces la justiție și cele prin care s-a constatat un comportament discriminatoriu care aduce atingere demnității umane. Din totalul deciziilor de constatare a discriminării din perioada raportată întâietate deține criteriul de dizabilitate – 31,25%, acesta este urmat de sex/gen – 14,77, vârstă – 12,5%, limbă – 11,36%, etnie – 6,82%, religie sau convingeri – 1,7%, naționalitate/origine națională – 1,7%.

Activitățile de instruire a funcționarilor publici în domeniul combaterii discriminării

Pe parcursul 2015 - 2016 Consiliul/CPEDAE împreună cu Oficiul Avocatului Poporului au desfășurat instruirii cu tematica ”Conceptul discriminării, formele de discriminare și criteriile protejate din perspectiva Legii nr. 121 cu privire la asigurarea egalității” pentru un șir de instituții ale administrației publice centrale și locale: Departamentul Instituțiilor Penitenciare și instituțiile subordonate acestuia – 185 de persoane; Ministerul Sănătății – 50 de persoane, Ministerul Afacerilor Interne – 20 de persoane, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei - 23 de persoane, Inspectoratul de Stat al Muncii – 30 de persoane, Ministerul Educației - 11 persoane, reprezentanții APL și ai oficiilor teritoriale ale Cancelariei de Stat – 26 de persoane. De asemenea, au fost efectuate instruirii pentru reprezentanții mass-media, societății civile și pentru asistenții judiciari – 63 de persoane.⁴⁶

Consiliul/CPEDAE a desfășurat activități de instruire privind formele de discriminare, inclusiv cele care propagă, instigă și promovează intoleranță în orice formă așa ca rasismul și xenofobia, pentru angajații Inspectoratului Național de Patrulare (40 beneficiari), mun. Chișinău la 19 mai

⁴⁵ Conform opiniei Consiliului/CPEDAE, prezentată în procesul de elaborare a Raportului, eficiența activității acestuia nu poate fi asigurată pe deplin reieșind din următoarele motive: numărul insuficient al unităților (20) stabilit în art. 1 al Legii nr. 298/2012; salarizarea nesatisfăcătoare a personalului din cadrul aparatului administrativ; volumul enorm de lucru raportat la necesitatea realizării la nivel național a competențelor funcționale, etc.

⁴⁶ Denumirile ministerelor sunt indicate în versiunea, utilizată înainte de reformă administrației publice.

2015 și pentru angajații Regimentului de Patrulare Nord al Inspectoratului Național de Patrulare, mun. Bălți (23 beneficiari) la 27 mai 2015.

Instruiri cu tematica privind cadrul național în domeniul nediscriminării, sarcinile și atribuțiile Consiliului/CPEDAE, formele de discriminare, criteriile protejate de discriminare și cazuistica Consiliului au fost desfășurate în parteneriat cu:

Asociația pentru Politică Externă - 35 de sesiuni de instruire pentru personalul autorităților publice locale, direcțiilor de asistență socială, reprezentanți ai societății civile și mass - mediei din 26 de raioane ale Republicii Moldova, mun. Bălți și mun. Chișinău – 1180 de persoane;

Coaliția Nediscriminare în perioada septembrie - noiembrie 2015 activități de instruire pentru 334 specialiști ai Direcțiilor raionale de asistență socială și protecția familiei din 20 raioane ale Republicii Moldova.

Asociația pentru Politică Externă în perioada iulie 2015 - martie 2016 activități de instruire în domeniul prevenirii și eliminării discriminării pentru reprezentanții Ministerului Afacerilor Interne și a subdiviziunilor sale teritoriale din 16 raioane ale țării (Briceni, Edineț, Comrat, Vulcănești, Bălți, Drochia, Taraclia, Fălești, Leova, Hîncești, Orhei, Ungheni, Cahul, Anenii-Noi) la care au participat 504 angajați. De asemenea, au fost desfășurate și activități de instruire și pentru reprezentanții Procuraturii mun. Bălți, Anenii Noi și Orhei – 33 de persoane.

Asociația pentru Politică Externă - 21 sesiuni de instruire pentru personalul din domeniul învățământului din 14 raioane ale Republicii Moldova și municipiile Chișinău și Bălți - 802 persoane.

Institutul de Politici Publice din Moldova - 6 sesiuni de instruire pentru asistenții sociali, cadre didactice, reprezentanții autorităților publice locale și ai societății civile din raioanele Cimișlia, Leova, Ungheni, Glodeni, Briceni, Nisporeni - 320 de persoane.

Pentru a ridica gradul de abilitate juridică a populației din perspectiva egalității și nediscriminării, Consiliul/CPEDAE a desfășurat în perioada 2016-2018 mai multe campanii. Astfel, la 6 iunie 2016 a fost dat startul campaniei "OAMENI BUNI" de popularizare a Legii nr. 121 cu privire la asigurarea egalității. În cadrul campaniei, au fost elaborate mai multe infografice. Unul din ele a fost destinat înțelegerii corecte a scopului Legii cu privire la asigurarea egalității, iar celelalte prezentând rezultatele Consiliului în cifre. De asemenea, au fost elaborate patru spoturi, care vin să se lupte cu prejudecățile și stereotipurile față de anumite grupuri vulnerabile și să scoată în evidență adevăratele valori umane, față de micile diferențe cu care ne naștem sau le dobândim. Campania avea ca mesaj prezentarea a patru persoane din diferite domenii ale vieții sociale. Patru persoane cunoscute pe plan național sau internațional. Una din persoanele prezentate în campanie a fost un actor care a jucat rolul unui bărbat de etnie romă.

La început de octombrie 2016, a fost lansată campania on-line de informare „FII TU ÎNSUȚI. AI DREPTUL!”, care avea drept obiectiv informarea unui număr cât mai mare de persoane ce locuiesc în Moldova despre ce este discriminarea, cum se constată și unde se poate de adresat în cazul în care ești martor sau victimă a unei presupuse fapte de discriminare. În acest sens, a fost elaborat un spot social: „Ce este discriminarea?”. O a treia campanie desfășurată în perioada 30 septembrie – 14 octombrie 2016 a fost Caravana NEDISCRIMINĂRII. Toate spoturile video elaborate în cadrul campaniilor au fost difuzate în perioada octombrie-decembrie 2017 de 20 de canale de televiziune.

Pentru a facilita revendicarea dreptului la nediscriminare de către publicul larg, Consiliul/CPEDAE împreună cu partenerii, în 2018, a elaborat Ghidul "Legea cu privire la

asigurarea egalității” în format ușor de citit și de înțeles, a tradus Ghidul petiționarului în 5 limbi minoritare (rusă, bulgară, găgăuză, ucraineană și romani).⁴⁷

Activitățile organelor de poliție în domeniul combaterii discriminării

În cadrul întrunirilor cu cetățenii, colectivele de muncă și tineret, angajații Poliției au sensibilizat opinia publică asupra consecințelor ce pot surveni în rezultatul incitărilor spre ură rasială sau discriminare, remediile în acest domeniu, despre toleranța și dialogul intercultural.

În timpul desfășurării bilanțurilor, organizate de către angajații Secțiilor securitate publică în cadrul administrațiilor publice, au fost invitați și reprezentanții minorităților naționale, unde au invocat problemele cu care se confruntă în relațiile cu diferiți membri ai comunității.

În vederea fortificării unui parteneriat cu societatea civilă și consolidării capacităților autorităților publice, au fost organizate campanii de informare cu genericul: ”Consolidarea parteneriatului de colaborare Poliție-Comunitate”; ”Prevenirea violenței fizice și a cazurilor de victimizare în mediul tinerilor”; ”Săptămîna siguranței”; ”Vizibilitatea Poliției în comunitate”; ”Prevenim violența prin artă”; ”Împreună pentru viață”; ”Fii stăpîn pe siguranța ta”, etc.

În perioada 26-27 martie 2018 în cadrul Academiei de Poliție ”Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne (MAI) a fost organizat cursul de instruire cu genericul ”Protecția minorităților naționale”, în cadrul căruia au fost instruiți 35 de angajați.

În luna august 2018, în cadrul Inspectoratului General al Poliției al MAI au fost desemnați 3 persoane responsabile de desfășurarea unor campanii de informare pentru comunitatea romă cu privire la oportunitățile de angajare în serviciile de asigurare a ordinii publice.

Articolul 5 al Convenției-cadru

Politicele în raport cu minoritățile naționale sub aspect cultural

În Republica Moldova se implementează o politică echilibrată întru păstrarea diversității culturale, crearea condițiilor necesare dezvoltării identității culturale a persoanelor aparținînd minorităților naționale, ca parte componentă a patrimoniului cultural național.

În perioada 2014 - 2018, MECC⁴⁸ a întreprins mai multe acțiuni ce vizează integrarea minorităților naționale în viața culturală, precum și promovarea culturii și tradițiilor acestora. Evenimentele organizate au drept scop promovarea patrimoniului cultural al Republicii Moldova, inclusiv prin integrarea și valorificarea patrimoniului minorităților naționale care locuiesc pe teritoriul țării. Obiectivele principale ale acțiunilor culturale sunt asigurarea accesului la cultură indiferent de rasă sau naționalitate, promovarea dialogului intercultural, încurajarea cetățenilor de a cunoaște tradițiile și patrimoniul cultural al tuturor naționalităților.

Printre cele mai importante acțiuni culturale se numără:

⁴⁷ Ambele materiale sunt disponibile pe pagina oficială a Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității www.egalitate.md, rubrica Publicații, compartimentul Ghiduri.

⁴⁸ În cadrul reformei administrației publice (2016-2020) în conformitate cu pct. 3 al HG nr. 594 din 26.07.2017 s-a modificat denumirea Ministerului Culturii în Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (MECC), care au fost reorganizate prin absorbția Ministerului Educației și a Ministerului Tineretului și Sportului, devenind succesor de drepturi și obligații al acestora. Respectiv, MECC elaborează și promovează politica statului în următoarele domenii: educație, cultură și patrimoniul național, cercetare și inovare, tineret, cultură fizică și sport, relații interetnice și funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova.

- *Ziua Portului Popular* a fost instituită prin HP nr. 194 din 19.11.2015. Obiectivele principale ale evenimentului sunt valorificarea costumului autentic popular românesc și ale etniilor conviețuitoare, cunoașterea pieselor componente ale costumului și ale simbolurilor acestuia cât și promovarea tehnicilor de confecționare a costumului popular pe plan național și internațional. Pe parcursul tuturor celor trei ediții, în cadrul evenimentelor au fost expuse costume populare autentice din colecțiile muzeelor din comunitățile locuite preponderent de minorități naționale, precum Muzeul de Istorie și Etnografie din Tvardița, Muzeul găgăuzesc regional de istorie și studiere a ținutului Comrat, dar și costume din alte colecții, precum cele ale Comunității Femeilor Ucrainene din Republica Moldova etc. Cu acest prilej, evenimente similare au avut loc și în alte raioane ale republicii, inclusiv în UTA Găgăuzia, dar și parade ale portului popular, în carul cărora costumele minorităților naționale s-au încadrat armonios.

- *Târgul Național al Covorului "Covorul Dorului"* este organizat începând cu anul 2014. Evenimentul este dedicat înscrierii în Lista Reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității a Tehnicilor tradiționale de realizare a scoarțelor (2016) și a obiceiului de Crăciun Colindatul de ceată bărbătească (2013). Obiectivele principale ale evenimentului sunt de a promova țesutul covoarelor și a altor textile din lână, dar și de a contribui la promovarea covoarelor basarabene pe plan național și internațional. Tradițional, în fiecare an, sărbătoarea are mai multe compartimente majore, unul dintre ele fiind dedicat covoarelor altor naționalități. Astfel, au fost expuse covoare de patrimoniu dar și din colecții private, realizate de comunitatea găgăuză, covoarele bulgărești din colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie din Tvardița și ale Muzeului satului Chirsovo. Ediția Târgului Național al Covorului din 2018, s-a desfășurat la data de 15 decembrie, în incinta Muzeului Național de Istorie a Moldovei, a avut un compartiment dedicat promovării tradițiilor minorităților naționale și întreținerii dialogului intercultural la care au fost prezenți ucraineni, bulgari, găgăuzi, polonezi, etc.

- *Zilele Europene ale Patrimoniului* sunt marcate anual, în luna septembrie. Cu acest prilej, în mai multe raioane și localități din țară sunt organizate evenimente menite să celebreze patrimoniul cultural, inclusiv în localitățile locuite în majoritar de minorități etnice. Astfel, în 2014, Ceremonia de închidere a Zilelor Europene ale Patrimoniului a avut loc pe 27 septembrie în satul Avdarma, UTA Găgăuzia. Genericul ediției din anul 2017 a fost „Patrimoniul cultural și Natura: peisajul posibilităților”. În perioada 18-25 septembrie în UTA Găgăuzia au fost organizate 27 de activități.

În perioada 2014-2018, instituțiile din subordinea MECC au organizat evenimente și activități menite să contribuie la integrarea minorităților naționale în viața culturală și să asigure promovarea culturii, tradițiilor și limbii acestora. Printre cele mai importante:

- *Ansamblul etnofolcloric bulgar „Văglence” la 30 de ani de activitate*, la 23 noiembrie 2018, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală a găzduit programul aniversar al formației „Văglence”, organizat în colaborare cu Centrul de Activitate Extrașcolară “Curcubeul” din mun. Chișinău, la care au participat mai multe ansambluri bulgare precum: „Ízvorce”, s. Victorovca, com. Ciobalaccia, raionul Cantemir; formația „Plámăce”, s. Stoianovca, raionul Cantemir; formația „Rada”, s. Constantinovca, raionul Căușeni; formația „Tvardiceanca”, or. Tvardița, raionul Taraclia.

- *Conferință științifică internațională „Relațiile polono-moldovenești la centenarul redobândirii independenței de către Polonia”*, 22 octombrie 2018, organizată de Ambasada Republicii Polone în Republica Moldova, în colaborare cu Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Unul între obiectivele evenimentului a fost evidențierea și promovarea culturii polonezilor din Republica Moldova.

- *Expoziția „Pictorii găgăuzi”*, 17-25 ianuarie 2018, organizată de către Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, în parteneriat cu Ambasada Republicii Turcia în Republica Moldova și Uniunea Artiștilor Plastici din UTA Găgăuzia. Pictori găgăuzi notorii, membri ai Uniunii Artiștilor Plastici din UTA Găgăuzia, au expus creații plastice reprezentative, inspirate din natura și societatea Moldovei.

- Muzeul Național de Istorie a Moldovei a găzduit, la 17 octombrie 2017, manifestarea de deschidere a celei de-a 13-a Reuniuni mondiale a mass-mediei bulgare, un forum profesional, care se organizează în fiecare an într-o țară în care locuiesc etnici bulgari. La cea de-a 13-a reuniune au participat jurnaliști bulgari, care reprezintă presa scrisă, media audiovizuală și online, din Bulgaria, Moldova, Ucraina, România, Serbia, Spania, Vatican, Olanda, Ungaria, Republica Cehă, Grecia, Cipru, Israel, SUA și Canada. Scopul forumului constă în comunicarea, construirea unei rețele și stabilirea relațiilor de colaborare dintre jurnaliștii bulgari de pretutindeni, precum și asigurarea unui spațiu autonom destinat comunicării mass-mediei bulgare cu reprezentanții instituțiilor de stat.

- *Expoziția „Comunități Etnice și Diaspora în timp și spațiu”*, 29 iunie – 10 septembrie 2017 la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. În cadrul expoziției au fost prezentate hărți geografice privind repartitia teritorială a comunităților etnice în Republica Moldova și ale cetățenilor moldoveni în statele lumii, precum și piese reprezentând cultura diferitor grupuri etnice din țara noastră.

- La 21 aprilie 2016, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei a avut loc *masa rotundă cu tema „Polonezii la Soroca”*. La întrunire au fost abordate diverse aspecte ale istoriei polonezilor din Soroca, de la începutul Evului mediu până în perioada contemporană. Au fost prezentate informații noi despre descoperirile arheologice în cetatea Soroca, despre arhitectura, arta, istoria socială și bisericească a comunității poloneze din această localitate. Masa rotundă a avut ca scop științific confirmarea prezenței polonezilor la Soroca și completarea hărții etnice a Republicii Moldova.

- *Expoziția „Costumul tradițional german – patrimoniu identitar european”*, organizată de către Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală în parteneriat cu Casa Germană „Hoffnung” din Republica Moldova, 14 octombrie 2016. Expoziția a inclus costume tradiționale și accesorii vestimentare, alături de fotografii și filme consacrate portului german.

Articolul 6 al Convenției-cadru

Situația non-cetățenilor

Tabelul nr. 5. Date statistice:

Indicatorii	2014	2015	2016	2017	La 31.09. 2018
Străini documentați cu acte de identitate valabile dintre care:	18521	18718	18921	18723	18166
la muncă	1364	1083	1088	1056	-
la familie	3399	4058	4541	4951	-
la studii	2299	2272	2431	2446	-
activități umanitare	96	96	89	95	-
tratament	0	0	3	0	-
activități religioase	184	240	286	326	-
activități de voluntariat	44	55	41	41	-
investitori străini	502	606	637	525	-
alte cazuri	631	632	753	758	-
Ședere permanentă	10002	9674	9052	8525	8095

Ședere provizorie	8519	9044	9869	10198	10071
Străini documentați cu acte de identitate valabile pe teritoriul Transnistriei	7131	3455	3273	3158	2987

Tabelul nr. 6. Top 10 țări privind distribuția numărului străinilor documentați cu permise de ședere după țara de origine:

Țara	Numărul persoanelor documentate cu permise de ședere - Total	Din care cu permis de ședere	
		permanentă	provizorie
Ucraina	5241	3016	2225
Federația Rusă	4407	2662	1745
Israel	1544	44	1500
România	901	210	691
Turcia	825	149	676
Azerbaidjan	321	114	207
Belarus	227	124	103
Italia	464	53	411
Armenia	194	86	108
Kazahstan	161	75	86

Ajustarea cadrului legal

În anul 2017 a fost elaborat și promovat proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea nr. 180-XVI din 10 iulie 2008 cu privire la migrația de muncă, Legea nr. 200 din 16.06. 2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova), aprobat în ședința plenară a Parlamentului din 10.03.2017, Legea nr. 23, care a avut drept obiectiv aproximarea cadrului legal național pentru transpunerea angajamentelor stipulate în Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova. Astfel, prin modificările și completările respective s-a stabilit o relație comercială preferențială, bazată pe condiții mutual avantajoase, acordând fiecărei din aceste părți un acces preferențial pe piață, comparativ condițiilor oferite altor parteneri de comerț, precum și proceduri facilitare privind intrarea și șederea temporară pe teritoriul ambelor Părți a anumitor categorii de persoane, în scopul îmbunătățirii mediului de afaceri și a dezvoltării serviciilor și prestatorilor de servicii.

Întru stabilirea unui cadru unic pentru activitatea străinilor pe teritoriul Republicii Moldova, în scopul atragerii investițiilor străine, prin aplicarea unor condiții facilitare și proceduri optime de documentare a categoriilor de străini, prevăzuți în Acordul de Asociere RM-UE și DCFTA,⁴⁹ la 29 noiembrie curent Parlamentul a adoptat Legea nr. 314 din 24.09.2018 privind modificarea, completarea și abrogarea unor acte legislative, care prevede comasarea Legii cu privire la migrația de muncă, nr. 180-XVI din 10 iulie 2008 și Legii privind regimul străinilor în Republica Moldova, nr. 200 din 16.07.2010 și stabilirea unor proceduri simplificate și termeni optimi de

⁴⁹ Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător este un acord între UE și Republica Moldova care urmărește o relație comercială preferențială.

documentare a străinilor care doresc să muncească sau să dezvolte activități comerciale în Republica Moldova.

A fost modificată și simplificată procedura de documentare a străinilor detașați prin adoptarea Legii nr. 165 din 21.07. 2017 cu privire la modificarea și completarea Legii nr.180-VI din 10.07.2008 cu privire la migrația de muncă și Legii nr.200 din 16.07.2010 cu privire la regimul străinilor în Republica Moldova. Prin modificările adoptate s-a simplificat procedura de obținere a dreptului de ședere provizorie în scop de muncă, precum și a fost exclusă procedura emiterii avizului favorabil de către ANOFM. Totodată, în condițiile noi ale legii, detașații nu mai obțin dreptul de muncă, cu excepția celor detașați pentru o perioadă mai mare de 90 de zile.

În anul 2018, în conformitate cu prevederile Legii nr. 180-XVI din 10 iulie 2008 cu privire la migrația de muncă, Legii nr. 200 din 16.06. 2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova), a fost acordat dreptul de ședere provizorie și permanentă pentru 2536 de străini. Din ei, 65 străini au obținut dreptul de ședere permanentă și 2471 drept de ședere provizorie. Pentru imigrare la muncă au fost documentați 571 de straini, 1104 au obținut dreptul de ședere pentru reîntregirea familiei, care, conform cadrului legal, beneficiază de dreptul la angajare în câmpul muncii.

Implementarea Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului pentru anii 2016-2020⁵⁰

Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului pentru anii 2016-2020 a fost elaborat în conformitate cu prevederile HG nr. 655 din 08.09.2011 și în contextul realizării pct. 3, art.14 al Acordului de Asociere din Planul național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană pentru anii 2014-2016, aprobat prin HG nr. 808 din 07.10. 2014. Planul de acțiuni a fost elaborat de către Biroul Migrație și Azil (BMA) de comun cu Grupul interministerial de lucru și a fost aprobat prin HG nr. 736 din 10.06.2016. Obiectivele propuse în raport cu străinii, urmează să contribuie la evitarea xenofobiei, asigurarea drepturilor omului stipulate în Constituție și Convențiile internaționale la care Republica Moldova este parte. Dar, totodată, având în vedere efectele negative de rezonanță a aflului masiv al străinilor în statele UE, măsurile urmează să diminueze riscurile sociale, de securitate, pentru ordinea publică, alte aspecte ce țin de diferența socio-culturală a reprezentanților diferitor țări.

Planul de acțiuni menționat cuprinde în sine 30 de obiective și 121 de acțiuni sistematizate în 6 capitole: I. Stabilizarea și dezvoltarea cadrului de cooperare internațională în domeniul migrației și azilului; II. Migrația legală; III. Migrație și dezvoltare; IV. Managementul migrației în cazul unui aflux sporit de străini (migranți, refugiați); V. Combaterea migrației ilegale; VI. Instrumente de control ale migrației. În acest context, menționăm Capitolul II Migrația legală, care, printre altele, este grupat pe subcapitole principale de intervenție care asigură abordarea problemelor, cum ar fi:

imigrarea - acest subcapitol se extinde la facilitarea admiterii și șederii în Republica Moldova a investitorilor străini, precum și a persoanelor care gestionează investițiile străine, admiterea străinilor în scop de muncă în corespundere cu necesitățile identificate pe piața internă a muncii, încurajarea admiterii străinilor cu o înaltă calificare, asigurarea dreptului străinilor

⁵⁰ Strategia națională în domeniul migrației și azilului (2011-2020) HG 655 din 08.09.2011 constituie documentul național menit să asigure reglementarea circulației și mobilității cetățenilor, pentru a contribui la prosperitatea populației țării, la dezvoltarea ei socioeconomică, la asigurarea drepturilor și securității sociale ale migranților și servește drept instrument unic de integrare a cadrului strategic existent, de racordare a politicilor ce țin de gestionarea proceselor migrației și azilului cu procesele de planificare a diferitelor acțiuni strategice din Republica Moldova.

aflați în mod legal în Republica Moldova și consolidarea capacităților personalului ce activează în domeniul migrației și azilului;

azilul și apatridia - în care se menționează despre consolidarea sistemului de azil, consolidarea capacităților personalului antrenat în procedura de azil și consolidarea institutului apatridiei, tipizarea procedurilor privind recunoașterea statutului de apatrid;

politici de integrare și reintegrare - include dezvoltarea conceptului abordării integrate a re-integrării migranților moldoveni și integrării străinilor, la nivel central și extinderea acestuia la nivel local, implementarea eficientă a măsurilor pentru reintegrarea cetățenilor moldoveni și Crearea (pre)condițiilor pentru integrarea străinilor.

În cadrul implementării Planului nominalizat în perioada anilor 2017-2018 s-a realizat o serie de activități, cum ar fi:

1) În scopul realizării prevederilor Legii nr. 274 din 27.12.2011 privind integrarea străinilor în Republica Moldova a fost aprobată HG nr. 71 din 23.01.2018 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni privind integrarea străinilor pentru anul 2018. Planul are drept scop prioritizarea activităților și concentrarea eforturilor pentru realizarea unor obiective majore care vor permite asigurarea accesului la realizarea drepturilor, îmbunătățirea cadrului legal-normativ, precum și consolidarea capacităților structurilor implicate în oferirea serviciilor străinilor pe întreg teritoriul țării.

2) A fost aprobată HG nr. 553 din 12.07.2017 cu privire la instituirea centrelor de integrare pentru străini, prin care în cadrul BMA au fost create 3 centre de integrare, dotate cu echipament necesar (cu suportul Centrului Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor Migraționale), Ambasadei României, inclusiv din Suportul Bugetar acordat de Uniunea Europeană). Centrele de integrare își desfășoară activitatea zonală: Nord – în municipiul Bălți, Centru – în municipiul Chișinău, Sud – în mun. Cahul, după cum urmează: 1. Centrul de integrare pentru străini Serviciul regional Nord (Bălți) deservește municipiul Bălți și 14 raioane; 2. Centrul de integrare pentru străini Centru (Chișinău) deservește mun. Chișinău și 12 raioane; 3. Centrul de integrare pentru străini Serviciul regional Sud (Cahul) deservește UTA Găgăuzia și 6 raioane. Finanțarea acestor Centre este efectuată din contul alocațiilor de la bugetul de stat, aprobate pentru MAI, precum și din alte surse de finanțare care nu contravin legislației naționale în vigoare.

3) Crearea Centrelor de integrare vine întru sprijinirea pe termen lung a străinilor în procesul de integrare, reprezentând un ghișeu unic de recepționare a cererilor de solicitare a activităților sau programelor de integrare, de implementare a mecanismului de redirecționare, de asigurare a coordonării interinstituționale în teritoriu, precum și un serviciu pe termen lung, orientat față de populația locală majoritară. Astfel, pe parcursul anului 2018 circa 560 străini au fost referiți spre diverse programe și activități de integrare.

4) În vederea asigurării dialogului continuu și constructiv cu societatea civilă, managementul eficient al domeniilor migrației și azilului în contextul implementării acordurilor de cooperare încheiate între BMA și ONG-urile partenere, au fost organizate o serie de seminare, cursuri de instruire și ateliere de lucru, cum ar fi:

- Organizarea în cooperare cu Centrul de Drept al Avocaților a mesei rotunde „Aspecte privind integrarea străinilor în Republica Moldova” (23 persoane instruite).

- Organizarea în comun cu Centrul de Caritate pentru Refugiați a expoziției desenelor copiilor refugiați expuse în cadrul evenimentului sărbătoririi „Zilei Internaționale a Copilului” în incinta MAI.

- Organizarea Școlii de vară – 2017 în colaborarea cu Centrul de Caritate pentru Refugiați.

- Organizarea în colaborare cu Institutul Național al Justiției a atelierului de lucru „Drepturile migranților” pentru judecători și procurori.

- Desfășurarea conferinței de lansare a materialelor didactice destinate refugiaților „Curricula de studiere a limbii române și modului de studiere la distanță a limbii române”, elaborată de Asociația națională a Trainerilor din Moldova (ANTEM).

5) În cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” activează Centrul de organizare a cursurilor pentru studierea limbii române de către străinii care au dobândit o formă de protecție în Republica Moldova. În anul 2017, la acest Centru au realizat cursuri de studiere a limbii române circa 40 de străini. Sesiunile de acomodare socioculturală se realizează 1-2 ori pe an, la solicitarea BMA.

Articolul 7 al Convenției-cadru

În perioada de referință, dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale la asociere în organizații obștești se realizează activ: a crescut numărul organizațiilor etnoculturale de la 76 de organizații în anul 2015 pînă la 100 de organizații în anul 2018, care reprezintă aproape 40 de etnii minoritare. Este de menționat rolul acestora în păstrarea, menținerea și exprimarea identității etnice, culturale, lingvistice, tradițiilor și obiceiurilor minorităților naționale. A sporit activitatea tinerilor din rîndul minorităților naționale în procesul instituirii asociațiilor obștești. Pe lîngă ARI sunt acreditate 12 organizații obștești ale tinerilor care reprezintă ucrainenii, rușii, găgăuzii, bulgarii, polonezii, evreii, romi, grecii, belarușii, etc.

ARI organizează activitatea Consiliului Coordonator al Organizațiilor Etnoculturale (CC). CC în calitate de organ obștesc consultativ este menit să servească drept canal de dialog între autorități și minoritățile naționale. Reprezintă interesele minorităților naționale, CC implică liderii asociațiilor etnoculturale ale acestora în procesul de luare a deciziilor ce țin de interesele etniilor minoritare.

Aproximativ 120 de organizații obștești etnoculturale de nivel local sunt înregistrate și activează în municipiile Chișinău, Bălți, Soroca, Comrat; în raioanele Taraclia, Edineț, Cahul, Drochia, Criuleni, Glodeni, Ungheni, Rîșcani, Orhei, Călărași, Strășeni, Floreșt, etc.

Conform legislației naționale, organizațiile persoanelor aparținând minorităților naționale se bucură de susținere din partea autorităților. Activitatea organizațiilor etnoculturale are o susținere substanțială din partea ARI. Competențele și obiectivul ARI în acest context constă în implicarea lor în viața social-culturală a statului, în procesul de extindere a dialogului intercultural, în procesul de consolidare a identității civice față de statul Republicii Moldova, etc.

Susținerea activității asociațiilor obștești ale minorităților naționale se efectuează prin intermediul Casei Naționalităților (CN),⁵¹ care funcționează pe lîngă ARI. În incinta CN, pe parcursul anilor 2016-2018 au fost desfășurate circa 1000 de acțiuni, inclusiv: expoziții, lansări de carte, serate de omagiere și comemorare, festivaluri, conferințe, mese rotunde, seminare, concerte, spectacole, concursuri, sărbători naționale, etc.

Asociațiile menționate beneficiază de sprijinul financiar din contul mijloacelor prevăzute în bugetul ARI pentru organizarea diferitor acțiuni etnoculturale, orientate spre promovarea și dezvoltarea culturilor, limbilor, tradițiilor minorităților naționale, asigurarea dialogului intercultural, consolidarea societății. Astfel, pentru anul 2015 cheltuelile respective au alcătuit suma de 371,7 mii lei; în anul 2016 cheltuelile sa-u majorat în comparație cu anul precedent pînă la 403,8 mii lei (creșterea cu 8,6%). În anul 2017 cheltuelile sa-u majorat în comparație cu anul

⁵¹ În conformitate cu HG nr. 593 din 25.06.2018 cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Relații Interetnice, pct 17 "Agenția organizează activitatea Casei Naționalităților – centru cultural și de documentare al organizațiilor etnoculturale din țară, a Centrului-Muzeu „Memoria Holocaustului și Toleranța interetnică” și a Consiliului Coordonator al Organizațiilor Etnoculturale din care fac parte directorul general și directorul general adjunct, șeful de direcție din cadrul Agenției, liderii asociațiilor obștești ale minorităților naționale”.

2015 pînă la 901,4 mii lei (creșterea cu 142,5%); în anul 2018 cheltuelile respective sa-au majorat în comparație cu anul 2015 pînă la 740,3 mii lei (creșterea cu 99,2%).

Articolul 8 al Convenției-cadru

În conformitate cu datele statistice ale RPL 2014, din numărul total al populației care și-au declarat religia (2 611,8 mii persoane), 96,8% se consider ortodocși, cu 1,3 p.p. mai mult față de 2004. Din rândul persoanelor de altă religie, urmează a fi menționați: bapțiștii (creștinii evanghelici bapțiști) reprezintă 1,0% din total, martorii lui Iehova, cu o pondere de 0,7%, penticostalii - 0,4%, adventiștii de ziua a șaptea - 0,3% din total și catolicii reprezintă 0,1%, de altă confesiune decît cea menționată mai sus s-au declarat 0,5%. Ponderea persoanelor care s-au declarat atei și fără religie (agnostici) a fost de 0,2% din total, cu 1,2 p.p. mai puțin față de 2004. Religia nu a fost declarată de către 193 mii persoane, reprezentând 6,9% din populația țării.

Prin HG nr. 314 din 22.05.2017 a fost constituită Agenția Servicii Publice (ASP).⁵² În conformitate cu Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 31 din 16.03.2018, competența de înregistrare a organizațiilor necomerciale, inclusiv și a cultelor religioase, a fost transferată de la MJ la ASP.

Potrivit prevederilor art. 19, alin. (7) al Legii privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie nr. 125-XVI din 11.05.2007, "În cazul în care documentele de constituire prezentate de cultul religios nu corespund cu prevederile prezentei legi și/sau exercitarea unor practici și ritualuri ale acestuia aduce atingere intereselor societății, securității statului, vieții și sănătății fizice și psihice a oamenilor, pune în pericol ordinea publică și contravine grav moralei publice sau drepturilor și libertăților altor persoane, ASP refuză înregistrarea cultului respectiv, indicînd motivele refuzului". De la momentul intrării în vigoare a Legii nr. 31 din 16.03. 2018, nu s-au identificat careva decizii de refuz privind înregistrarea cultelor religioase. În acest context, menționăm că, conform modificării alin. (4) din Art. 19 termenul de înregistrare a cultelor religioase a fost redus la maxim 15 de zile.⁵³

Actualmente, în Registrul de stat al persoanelor juridice din Republica Moldova sunt înregistrate 40 culte religioase,⁵⁴ printre care: 1. Uniunea Bisericelor Creștine Evanghelice Baptiste, 2. Cultul Religios "MARTORII LUI IEHOVA", 3. Episcopia Romano-Catolică de Chișinău, 4. Biserica Adventiștilor de Ziua a Șaptea "Mișcarea de Reformațiune", 5. Cultul Religios al Creștinilor a Evangheliei Depline din Republica Moldova, 6. Biserica Ortodoxă din Moldova, 7. Eparhia Bisericii Ortodoxe Ruse de Rit Vechi din or. Chișinău, 8. Uniunea Comunităților Evreilor Mesianici, 9. Societatea Conștiinței Krișna din Republica Moldova, 10. Uniunea Comunităților Creștinilor Spirituali Molocani din R.M, 11. Cultul Religios Creștin Apostolic Armenesc din Republica Moldova, 12. Biserica Biblica din Republica Moldova, 13. Biserica Ultimului Testament, 14. Cultul Baha-I, 15. Cultul Religios Biserica Nouapostolică din Republica Moldova, 16. Uniunea Bisericilor Creștine Libere (Cultul Harismatic) din Republica Moldova, 17. Cultul Religios Uniunea Bisericilor Penticostale din Republica Moldova, 18. Cultul Religios Liga islamică din Republica Moldova, 19. Eparhia Ortodoxă a Moldovei de Est a Patriarhiei Kievului și a Întregii Rusii-Ucrainei, 20. Cultul Religios "Biserica Lutherana de Confesiune Augustana din Moldova", 21. Cultul Religios „Mișcarea Comunităților Creștine”, 22. Cultul Religios al Creștinilor Evanghelici „Armata Salvării” din Republica Moldova, 23. Cultul Religios „Biserica Ortodoxă Tradițională din Moldova”, 24. Cultul religios "Biserica Unificării", 25. Cultul Religios Mitropolia Chișinăului și

⁵² ASP este o instituție publică, fondată de Guvern, care delegă exercitarea funcției de fondator Cancelariei de Stat a Republicii Moldova, a cărei activitate are scopul de a facilita și eficientiza procesul de prestare a serviciilor publice (Statutul ASP, aprobat de HG nr. 314 din 22.05.2017 privind constituirea Agenției Servicii Publice).

⁵³ Art.19 al. (4) modificat prin LP nr. 31 din 16.03.2018.

⁵⁴ Conform datelor Agenției Servicii Publice.

a Moldovei de Răsărit, 26. Cultul Religios „Biserica Creștină Evanghelică Presbiteriană”, 27. Cultul Religios al Bisericii Armenești Grigoriene în Republica Moldova, 28. Cultul Religios Penticostal al Creștinilor Credinței Evanghelice „Templul Duhului Sfânt”, 29. Cultul Religios Biserica Ortodoxă Autocefală Moldovenească, 30. Cultul religios Mitropolia Ortodoxă pe Stil Vechi din Republica Moldova, 31. Cultul Religios Iudaic din Moldova Federația Comunităților Evreiești "HABAD LIUBAVICI", 32. Cultul Religios „Uniunea Bisericească Independentă Baptistă”, 33. Biserica Creștină Autonomă Locală din Cadrul Patriarhiei Române (Mitropolia Basarabiei), 34. Cultul Religios Biserica Creștină Adventistă de Ziua a Șaptea din Republica Moldova, 35. Federația Comunităților evreiești din Republica Moldova, 36. Cultul Religios Biserica Independentă Catacombă din Republica Moldova, 37. Cultul Religios Biserica Ortodoxă a ținuturilor dintre Nistru și Prut, 38. Cultul Religios Ortodox “VATRA NEAMULUI A CREDINTEI DE BASTINA”, 39. Cultul Religios Biserica Adevărat Ortodoxă a Diasporei Slavone din Republica Moldova, mun. Chișinău, 40. Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova.

Articolul 9 al Convenției-cadru

Consolidarea cadrului legal

În noiembrie anului 2018, Parlamentul a aprobat Codul al serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova, nr. 174 din 08.11.2018. Documentul prevede un șir de noi reglementări referitoare la principiile de comunicare audiovizuală, în temeiul cărora trebuie să activeze toți furnizorii de servicii media, inclusiv: libertatea de exprimare, independența editorială, asigurarea informării corecte, protecția minorilor și a persoanelor cu dizabilități, echilibrul de gen, protejarea spațiului audiovizual național, transparența proprietății, accesul la evenimente importante majore, protecția jurnaliștilor, etc.⁵⁵

Capitole aparte, printre altele, se referă la limbile de difuzare, inclusiv limbile minorităților naționale, proporție de difuzare a programelor audiovizuale, respectarea normelor ortografice, ortoepice, morfologice și sintactice ale limbilor, etc. ce se corelează cu unele prevederi ale Convenției-cadru:

Articolul 4. Programele audiovizuale locale

(8) Furnizorii de servicii media ale căror servicii media audiovizuale se adresează comunităților din unitățile administrativ-teritoriale în care o minoritate etnică reprezintă o pondere majoritară au obligația de a transmite programe audiovizuale locale în proporție de cel puțin 25% în limba română, precum și programe audiovizuale de producție proprie în limba minorității respective.

Articolul 11. Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale

(1) Furnizorii de servicii media și distribuitorii de servicii media respectă drepturile și libertățile fundamentale în cadrul serviciilor media audiovizuale.

(2) Sînt interzise programele audiovizuale:

a) susceptibile de a propaga, incita, promova sau justifica ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță sau pe discriminarea pe criterii de sex, de rasă, de naționalitate, de religie, de dizabilitate sau de orientare sexuală;

Articolul 12. Accesul la serviciile media audiovizuale

(1) Toate persoanele dețin dreptul de acces la serviciile media audiovizuale.

(2) În vederea asigurării dreptului prevăzut la alin. (1), Consiliul Audiovizualului instituie reglementări privind asigurarea dreptului persoanei de a accede la serviciile media audiovizuale liniare:

⁵⁵ Codul nominalizat intră în vigoare la data de 1 ianuarie 2019, (Art. 88). La data intrării în vigoare a prezentului cod, se abrogă Codul audiovizualului al Republicii Moldova nr. 260/2006, cu modificările ulterioare (Art.92).

a) care reflectă diversitatea ideologică, politică, socială, lingvistică, religioasă și culturală a societății;

Articolul 19. Responsabilități culturale

(1) Serviciile media audiovizuale reflectă diversitatea spațiului cultural național și a celui european.

(2) Furnizorii de servicii media asigură respectarea normelor ortografice, ortoepice, morfologice și sintactice ale limbii române și ale celorlalte limbi de difuzare în cadrul programelor audiovizuale.

Articolul 33. Obiectul de activitate al furnizorilor publici de servicii media

(1) Furnizorii publici de servicii media au ca obiect de activitate:

a) difuzarea programelor audiovizuale de știri, informative, educative, culturale, sportive și de divertisment, liniare și neliniare, destinate diferitor categorii de public, realizate în limba română, precum și în limbile minorităților naționale sau în alte limbi de circulație internațională;

Articolul 55. Oferta de servicii media audiovizuale retransmise

(6) În localitățile în care o minoritate etnică reprezintă cel puțin 25% din populație, distribuitorii de servicii media asigură cel puțin un serviciu media audiovizual liber la retransmisiune în limba minorității respective.

Posturile de radio și de televiziune în limbile minorităților naționale: situația actuală

Pe teritoriul Republicii Moldova, în regiunile în care minoritățile etnice constituie majoritatea populației, își desfășoară activitatea 6 posturi de radio: „GRT FM”, „Bas FM”, „Albena”, „Pro 100 radio”, „Bugeac FM”, „Romano Patrin FM” și nouă posturi de televiziune: „TV-Găgăuzia”, „TV BIZIM DALGAMIZ”, „NTS”, „Eni Ai”, „BIZIM AIDINIC”, „BAS TV”, „ATV Coguk”, „ATV” și „Zona M”. Postul de televiziune „NTS” realizează emisiuni în limbile bulgară, română, rusă și retransmite postul TV din Bulgaria BNT; postul de televiziune „TV-Găgăuzia” retransmite în limba turcă postul TV TRT din Turcia, celelalte posturi TV realizează emisiuni în limbile găgăuză, română, rusă, bulgară. Pe lângă posturile de radio și de televiziune private nominalizate mai sus, Instituția Publică Națională a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova” oferă produse media destinate și realizate în limbile minorităților naționale. Totodată, menționăm că radiodifuzorul public regional din Republica Moldova – Compania publică „Teleradio Găgăuzia” oferă servicii de programe radio și televizate pe teritoriul UTA Găgăuzia pentru populația de naționalitate găgăuză.

Consiliul Coordonator al Audiovizualului

Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA)⁵⁶ s-a implicat activ în procesul de realizare a Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027. În conformitate cu acțiunea 3.1.2 din Plan, CCA a organizat, în orașele Cahul și Bălți, 2 seminare de instruire pentru radiodifuzori, jurnaliști și editori de la posturile de televiziune și radio cu privire la reflectarea diversității și nediscriminarea în mass-media. În calitate de experți au participat reprezentanții Consiliului/CPEDAE, Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, Centrul de Investigații Jurnalistice, etc. Experții au venit cu recomandări pentru radiodifuzori și jurnaliști cum să evite discriminarea interetnică, combaterea stereotipurilor și a prejudecăților, în special în ceea ce privește românii; eliminarea atitudinii discriminatorii și interacționarea cu actorii de profil, accentuând rolul pe care îl are mass-media în dialogul intercultural.

Întru executarea acțiunilor stipulate în Planul menționat, CCA a anunțat, prin deciziile nr. 23/160 din 27 septembrie 2017 și 31/226 din 01 decembrie 2017, 2 Concursuri de selectare a

⁵⁶ Consiliul Coordonator al Audiovizualului a fost creat în 1996 prin Legea audiovizualului nr. 603 din 3 octombrie 1995 și HP nr. 988 din 15.10.1996 în calitate de autoritate publică autonomă, cu statut de persoană juridică de drept public care reglementează domeniul comunicării audiovizuale.

proiectelor de programe audiovizuale în vederea acordării resurselor financiare pentru producere din Fondul de susținere a radiodifuzorilor, pentru anul 2017, care urmau a fi realizate în prima jumătate a anului 2018. La bilanțul Concursului de selectare a proiectelor de programe audiovizuale realizat prin deciziile 30/223 din 01 decembrie 2018 și 33/237 din 19 decembrie 2017, CCA a acordat subvenții în sumă de 338,260 mii de lei pentru realizarea emisiunilor audiovizuale în limbile minorităților naționale: bulgară, rusă, poloneză și găgăuză, la teme anunțate în concurs: Programe cu/despre/pentru minoritățile naționale, Programe despre informarea familiilor și a comunității cu privire la semnele de pericol pentru viața și sănătatea copiilor și Promovarea modului sănătos de viață.

Astfel, au fost subvenționate emisiunile: „Portret cultural istoric”, realizată de către postul de radio „Național FM Cultural”; „Așa cum este”, realizată de către postul de televiziune „Elita TV”; „La noi acasă” (Moj dom), realizată de către postul de televiziune „TV Prim”; „Здравна пътека” (Drumul către sănătate), realizată de către postul de radio „Radio Albena”; „Demn de a rămâne în istorie” (Достоен престој в история), realizată de către postul de televiziune „NTS”; „Halk Zengini”, realizată de către postul de radio „Bugeac FM”; „Akilli Diadu” (Дед-Мудрец), realizată de către postul de televiziune „ATV Coguk”; „Bucătăria găgăuză”, realizată de către postul de televiziune „ATV”, și „Istории identitare”, realizată de către postul de televiziune „Canal Regional”. De specificat, programele sus-menționate au fost realizate în limbile minorităților naționale cu subtitrare în limba română și viceversa.

CCA a anunțat pentru anul 2018 un alt Concurs de selectare a proiectelor de programe audiovizuale în vederea acordării resurselor financiare pentru producere din Fondul de susținere a radiodifuzorilor (Decizia CCA nr. 24/166 din 28 septembrie 2018). Teme de interes public: Prevenirea și combaterea tuturor formelor de exploatare (inclusiv munca prestată de copii) a abuzurilor, a neglijenței și a violenței împotriva copiilor; Promovarea imaginii pozitive și drepturile persoanelor cu nevoi speciale; Programe cu/despre/pentru minoritățile naționale (în limbile minorităților naționale, cu subtitrare în limba română); Abordarea și soluționarea modernă a problemelor de mediu în Republica Moldova, în contextul integrării în Uniunea Europeană; Informarea familiilor și a comunității cu privire la semnele de pericol pentru viața și sănătatea copiilor; Promovarea turismului intern (cu respectarea Legii nr. 1227 din 27.06.1997 cu privire la publicitate); Importanța implicării părinților în educația copiilor; Discriminarea, xenofobia, homofobia, stereotipurile etnice, rasismul, tensiunile interetnice și segregarea: scuze perfecte de a limita drepturi și libertăți; Modul sănătos de viață în detrimentul viciilor. Conform unui bilanț preliminar, radiodifuzorii au depus proiecte pentru a realiza emisiuni și în limbile minorităților naționale la toate temele de interes public.

Pe dimensiunea monitorizări tematice, CCA a fost antrenat pe parcursul anului 2018, în mod prioritar, pe acțiunile stipulate în Planul național de implementare a Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, și anume monitorizarea radiodifuzorilor la capitolul respectării drepturilor persoanelor cu deficiențe de văz și auz în cadrul serviciilor audiovizuale, respectarea drepturilor copiilor, respectarea prevederilor Codului audiovizualului la capitolul producției autohtone etc.

În același timp, la concursurile pentru utilizarea frecvențelor radioelectrice terestre, în cazul zonelor în care populația majoritară o constituie minoritățile etnice, CCA acordă prioritate și susține toate ofertele care conțin emisiuni în limbile respective.

Astfel, prin Decizia CCA nr. 23/158 din 27 septembrie 2017, a fost susținut proiectul Fundației „Roma Awareness” dedicat comunității rome și nonrome din raionul Soroca și a fost eliberată licență de emisie pentru postul de radio „Romano Patrîn FM” pe frecvența 103,6 MHz – Soroca. Totodată, la eliberarea autorizațiilor de retransmisie, CCA solicită să fie incluse în lista de canale cât mai multe posturi TV în limbile minorităților naționale.

Instituția Publică Națională a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova” (Compania „Teleradio-Moldova”)

Postul Public TV Moldova-1

În 2018 TV Moldova-1 a trecut printr-o restructurare a organigramei, care a inclus și optimizări la nivel de capital uman. Cu toate acestea, fosta redacție „Comunitate” și-a păstrat componența într-o nouă formulă, în cadrul noii redacții Emisiuni Socio-Economice, Diasporă și Etnii.

La distribuirea volumului de emisie pentru produsele în limbile minorităților naționale s-a ținut cont și de rezultatele Recensământului Populației din 2014. Reieșind din datele statistice, Postul Public TV Moldova-1 a păstrat, în perioada 2014-2018, în grila sa de emisie proiectele televizate pentru minoritățile naționale în limbile lor materne: „Svitanok” (în limba ucraineană, (bilunar)), „Gagauz Occa” (în limba găgăuză, (bilunar)), „Russkii Mir” (în limba rusă, bilunar)) și „Unga Bugeacului” (în limba bulgară, (bilunar)). Deoarece sunt vehiculate diferite date statistice privind comunitatea romilor în Republica Moldova, în grila TVM apare doar o dată pe lună emisiunea „Petalu Romano” (în limba romani). Viața și activitatea celorlalte minorități naționale puțin numeroase își găsește reflectare în proiectul TV lunar - „Sub același cer”.

Tabelul nr. 7. Analiza perioadei 2014-2018 sub aspect de volum de emisie a produselor televizate în limbile minorităților naționale demonstrează că, pe parcursul acestor ani au avut loc ușoare fluctuații, dar oricum există o creștere în raport cu 2014:

Anul	Volum total de emisie (ore)	Volum în l. min. naționale (ore)	%
2014	8665 și 50 min.	555	6,40
2015	8668	702	8,09
2016	8692	831	9,56
2017	8665	750	8,66
2018 (Ianuarie – Octombrie)	„Russkii Mir” „Sub același cer” „Unga Bugeacului” „Gagauz Occa” „Svitanok” „Petalu Romano”	7,5 4 8 10,5 7,5 5	

În volumul de emisiuni în limbile minorităților naționale sunt incluse și Jurnalele de „Știri” în limba rusă, versiunile în limbă rusă a proiectului „Pur și simplu”, „Studio Art Plus”, edițiile în limbă rusă a emisiunii „Dimensiunea Diplomatică”.

Compania „Teleradio-Moldova” este singura institutie a audiovizualului din țară, care are în grila sa un proiect televizat în limba romani. Emisiunea „Petalu Romano” apare lunar cu un volum de 30 min. fiecare ediție. În cadrul acestui proiect, ținând cont de specificul acestei comunități, sunt abordate mai multe subiecte de actualitate, precum: promovarea activismului civic și comunitar, promovarea liderismului; drepturile romilor, combaterea violenței; promovarea istoriilor de succes a femeilor, bărbaților și tinerilor de etnie romă. În cateva ediții ale emisiunii „Petalu Romano”, dar și în emisiunea „Vector European”, a fost abordată problema mediatorilor de etnie romă, numărul căruia încă nu a atins cota stabilită.

În 2018 a fost pregătită o ediție specială dedicată comemorării Holocaustului și proiectului moldo-israelian „Crearea lumii”.

Compania „Teleradio-Moldova”, ghidându-se de obiectivele unei instituții publice a audiovizualului, urmărește ca în programele sale să nu existe nicio formă de incitare la ură națională, rasială sau religioasă și la discriminare pe principiu etnic sau de alt gen, să nu fie lansate afirmații defăimătoare generalizatoare la adresa unui grup sau comunități. TV Moldova-1 contribuie prin emisiunile sale la educarea toleranței în societate. Astfel, în câteva ediții ale talk-show-ului „Bună Seară” au fost abordate subiecte ca toleranța în societate (decembrie 2017) și discursul instigator la ură („hate speech”) (decembrie 2018).

Radio Moldova

La Radio Moldova tematica minorităților naționale este reflectată de către echipa Redacției minorității naționale, sarcina căreia constă în realizarea emisiunilor în limbile materne ale comunităților etnice minoritare din țară. Contribuind astfel la realizarea politicii statului în domeniul relațiilor interetnice, Redacția are stricta obligație de a asigura emisiunilor un caracter neinstigator, netendentios, veridic și obiectiv. Emisiunile sunt difuzate în opt limbi: rusă, ucraineană, bulgară, găgăuză, idiș, belorusă, romani. În corespundere cu dreptul și dorința firească ale reprezentanților etniilor minoritare de a avea surse de informare în limbile materne, Redacția are obligația să reflecteze tematica dată fără a aduce prejudicii altor limbi și culturi etnice din Republica Moldova.

Articolul 10 al Convenției-cadru

Utilizarea limbilor minoritare în viața publică

La data de 26 septembrie 2018 au fost lansate materialele de educație electorală adaptate pentru diverse grupuri de alegători în contextul viitoarelor alegeri parlamentare într-o asigurare a unui proces electoral echitabil și accesibil. În limbile română, rusă și engleză au fost editate: Ghidul Alegătorului în limbaj Braille, versiunea „Ușor de citit, ușor de înțeles”, broșurile „Democrația contează – Participă!” și „Democrația se învață”. Totodată, a avut loc prezentarea materialelor informative în limba găgăuză, aceasta fiind o noutate pentru Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova, dar și pentru Comisia Electorală din UTA Găgăuzia. În regiunea găgăuză au fost distribuite materiale informative și anume: Broșura „Democrația contează – Participă!” și posterul explicativ al sistemului electoral mixt, în trei limbi: română, rusă și găgăuză. Acțiunile date au fost organizate de Comisia Electorală Centrală în cadrul Proiectului „Consolidarea democrației în Moldova prin alegeri incluzive și transparente” implementat de PNUD Moldova cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională, Ambasadei Marii Britanii la Chișinău prin intermediul Fondului Buna Guvernare și al Ambasadei Olandei prin Programul Matra.

În anul 2016, textul Constituției Republicii Moldova a fost, în premieră, editat în 5 limbi ale minorităților naționale: ucraineană, rusă, bulgară, găgăuză, romani, precum și în alfabetul Braille. Ediția a fost realizată de Curtea Constituțională a Republicii Moldova cu sprijinul financiar al PNUD în Moldova „Consolidarea supremației legii și protecției drepturilor omului în Moldova” și Proiectului UE „Suport pentru Curtea Constituțională din Moldova”. Lansarea ediției a avut loc la data de 21 februarie 2017 în cadrul acțiunilor dedicate Zilei Internaționale a Limbii Materne, organizate de ARI.

Modificarea legislației

Prin Hotărîrea nr. 17 din 04.06.2018 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova și a articolului 4 alin.

(2) din Codul jurisdicției constituționale,⁵⁷ Curtea Constituțională a constatat desuetudinea Legii nr. 3465 din 1 septembrie 1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (pct.3). Această decizie a fost luată reieșind din următoarele considerente (Hotărârea nr. 17 din 04.06.2018, Compartimentul „În drept. A. Admisibilitatea”, pct.30-35).

- [...] denumirea Legii reflectă o realitate depășită. Denumirea de „Republică Sovietică Socialistă Moldovenească” nu mai există din 23 mai 1991, când numele statului ... s-a modificat în Republica Moldova;

- [...] denumire a legii induce existența unui paternalism în materie de utilizare a limbilor în general, incompatibil cu realitățile europene prezente în materie de drepturi fundamentale;

- [...] în preambulul Legii, o altă dovadă a caracterului desuet al acesteia: obligativitatea utilizării limbii ruse ca limbă de comunicare între națiunile din Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste s-a destrămat pe 26 decembrie 1991 [...];

- [...] Curtea a adus ca exemplu articolul 12 din Lege, care impune utilizarea limbii de stat în lucrările de secretariat la întreprinderile, instituțiile și organizațiile situate pe teritoriul RSS Moldovenești. Pentru că nu distinge între entitățile publice și cele private, această prevedere este depășită și ea de realitatea prezentului. Problemele de organizare și de administrare ale entităților private constituie apanajul conducerii acestor entități și nu reprezintă o preocupare statală;

- Caracterul tranzitoriu al acestei Legi, valabil doar pentru epoca în care a fost adoptată, este demonstrat și de numeroase legi ulterioare care au preluat prevederi din aceasta. Legea nr. 382 din 19 iulie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor conține anumite garanții referitoare la limbile minorităților. Alte două legi - Legea nr. 344 din 23 decembrie 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei și Legea nr. 173 din 22 iulie 2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului - dezvoltă prevederi ale Legii contestate. De asemenea, Legea nr. 1227 din 27 iunie 1997 cu privire la publicitate, Legea nr. 220 din 19 octombrie 2007 privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali, Legea nr. 160 din 22 iulie 2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător și Legea nr. 125 din 11 mai 2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie dezvoltă sau chiar modifică radical prevederi conținute de Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. Legislația procesuală civilă și penală schimbă optica prevederilor Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești cu referire la limba în care se formulează cererile și în care se desfășoară procedurile judiciare în Republica Moldova;

- Toate aceste considerente au motivat Curtea să constate caracterul desuet și inutil al Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. Pe de o parte, nu dispozițiile sale produc efecte, ci dispozițiile legilor speciale ulterioare. Pe de altă parte, comunitatea din Republica Moldova trăiește într-un alt stat, unul nou, de drept, democratic și independent, în care rațiunile de moment ale Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite nu-și mai au rostul [...].

Articolul 11 al Convenției-cadru

Datele cu caracter personal din documentele de stare civilă și actele de identitate

În vederea înscrierii numelui și prenumelui (patronimicul) în actele oficiale, în special în documentele de stare civilă și actele de identitate în limba minoritară s-a elaborat mecanismul de transcriere sau transliterare a numelui sau prenumelui persoanelor aparținând minorităților naționale.

⁵⁷ Codul jurisdicției constituționale/Legea nr.502 din 16.06.1995.

Drept rezultat al sesizării unor aspecte problematice în activitatea serviciilor de stare civilă la determinarea modului corect de scriere a numelui sau a prenumelui de proveniență străină și/sau a celor purtate de cetățenii altor etnii, s-a recurs la generalizarea unor reguli de bază și a procedurii de modificare a actelor de stare civilă, care ulterior au fost transpuse în Regulile privind scrierea numelui de familie și a prenumelui în documentele de stare civilă în urma schimbării, rectificării sau transliterării acestora, aprobate prin Ordinul MJ nr. 566 din 26.05.2016.

Potrivit pct.13 din aceste reguli, la transliterarea numelor proprii ale străinilor sau de proveniență străină se admit unele excepții de la normele gramaticale ale onomasticii naționale, fapt care asigură corectitudinea transcrierii fonetice a numelor proprii (utilizarea unor caractere caracteristice doar acestor nume – Spivakov, se admite dublarea literelor - Anna, se admite utilizarea genului feminin – Kuznețova).

Cât privește obiecțiile referitoare la adaptarea numelui unei persoane care face parte din minorități naționale la normele gramaticale ale limbii de stat, fapt care se soldează deseori cu modificări substanțiale, cum ar fi transcrierea din „Serghei” în „Sergiu”, putem afirma cu certitudine, că normele de transliterare expuse în regulile enunțate nicidecum nu prevăd modificarea numelui conform onomasticii limbii de stat.

Transliterarea și modificarea numelor proprii sunt două procese distincte, dintre care primul – transliterarea (Cepрей – Serghei) – are loc conform regulilor de transliterare menționate, iar al doilea – modificarea (Cepрей – Sergiu) are loc doar la solicitarea persoanei în condițiile prevederilor art.66 din Legea nr.100-XV din 26.04.2001 privind actele de stare civilă.

Concomitent, în vederea asigurării protecției minorităților naționale și a dreptului acestora la autoidentificare etnică, începând cu anul 2013, ca urmare a promulgării Legii nr. 248 din 24.10.2013 pentru modificarea și completarea Legii nr.100-XV din 26.04. 2001 privind actele de stare civilă, în actele de naștere a fost introdusă rubrica „naționalitatea și/sau apartenența etnică”.

În aceeași ordine de idei, trebuie să facem referire la introducerea termenului de „rom” în Clasificatorul etniilor, drept rezultat al cărui fapt a devenit posibilă definirea individului ca membru al unei națiuni culturale și înscrierea naționalității/apartenenței etnice respective în documentele sale de stare civilă.

Astfel, prin modificările legislative de reglementare a dreptului la autoidentificare etnică, naționalitatea sau apartenența etnică se înscrie la cererea unei persoane în actul său de naștere și în certificatul său de naștere, în baza declarației pe propria răspundere, după împlinirea vârstei de 16 ani. Așadar, este asigurată prestarea întregului spectru al serviciilor de stare civilă, prevăzute în Nomenclatorul serviciilor de stare civilă, tuturor categoriilor de cetățeni, indiferent de apartenența etnică sau naționalitatea acestora.

În vederea adaptării formei și conținutului actelor de identitate cerințelor internaționale stabilite față de actele de identitate lizibile cu aparate, și anume, punerii în circulație a actelor de identitate de tip card de formatul ID-I, prin Legea nr.187 din 11.07.2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, au fost operate modificări la art. 3 din Legea nr.273-XIII din 9.11.1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte. Alineatele (6) și (7) ale articolului 3 au fost expuse în formulă nouă. Potrivit art.3 alin.(6): „Buletinele de identitate și permisele de ședere se completează în limba de stat”, iar potrivit alin.(7): „Denumirea câmpurilor informaționale din buletinul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova se indică în limba de stat și în limba rusă”.

În formula precedentă, art. 3 alin.(6) din Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte prevedea că „Buletinele de identitate se completează în limba de stat, în limbile rusă și engleză, cu excepția buletinului de identitate pentru refugiați și buletinului de identitate pentru beneficiarii de protecție umanitară, care se completează numai în limba de stat”, iar alin.(7) stipula că „La întocmirea buletinelor de identitate în limba rusă, la cerința persoanei care aparține unei minorități naționale se indică patronimicul în conformitate cu normele limbii sale maternă”.

Potrivit prevederilor art.3 alin.(5) lit. g) și h) și alin.(6) din Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte, în prezent, în buletine de identitate se indică numele de familie și prenumele titularului doar în limba de stat.

Totodată, ca urmare a amendamentelor operate la art. 3 din Legea nr.273-XIII din 9.11.1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte, cu începere de la 7 martie 2013 au fost puse în aplicare buletinele de identitate și permisele de ședere de generația II (formatul ID-I), modelele cărora au fost aprobate prin HG nr.53 din 17.01.2013 „Cu privire la aprobarea modelelor și punerea în aplicare a actelor de identitate de tip nou”.

La elaborarea modelelor buletinelor de identitate și a permiselor de ședere a fost oportună aplicarea practicii statelor Uniunii Europene din domeniu, unde s-a afirmat raționalitatea utilizării documentelor lizibile cu aparate, de formatul ID-I, care au dimensiunile identice cu ale cardului bancar și sunt foarte practice.

Modelele noi ale buletinelor de identitate și permiselor de ședere au fost elaborate în conformitate cu prevederile prestandardului moldovean SMV ISO/CEI 7501-3:2012 „Cartele de identitate. Documente de călătorie lizibile cu aparate. Partea 3: Documente oficiale de călătorie lizibile cu aparate”, întocmit în strictă conformitate cu recomandările Instrucțiunilor tehnice ale Organizației Internaționale a Aviației Civile (ICAO) (*Doc 9303 ICAO*) și aprobat prin Hotărârea Institutului Național de Standardizare și Metrologie nr.873-ST din 24.04.2012.

Potrivit Instrucțiunilor ICAO zona de control vizual din actele de identitate lizibile cu aparate, de tip card, de formatul ID-I, include atât câmpuri informaționale obligatorii, cât și facultative, în funcție de cerințele statelor și autorităților emitente.

Regulile de scriere a datelor personale ale titularului documentului, stipulate în Instrucțiunile ICAO prevăd că statul sau autoritatea emitentă stabilește, care element din aceste date poate constitui identificatorul de bază. Acesta poate fi numele (de familie), unul din prenume, iar în unele cazuri numele și prenumele complet. Astfel, potrivit consecutivității elementelor constitutive ale datelor identificatoare ale titularului, plasate pe partea recto a ID-I, numele de familie constituie identificatorul de bază, iar prenumele – identificatorul secundar, după care urmează sexul, cetățenia, data nașterii și alte elemente facultative ale datelor personale.

În vederea diminuării rolului și excluderii treptate a fișei de însoțire la actele de identitate de tip card, utilizarea căreia s-a dovedit a fi neeficientă, unul din elementele facultative constituie domiciliul titularului, introdus pe partea verso a buletinului de identitate, unde în buletinele de identitate anterioare, de formatul ID-II, erau înscrise numele, prenumele și prenumele tatălui titularului în limba engleză și numele, prenumele și patronimicul titularului în limba rusă.

Este important să menționăm, că în buletinele de identitate de generația I (formatul ID-II), puse în aplicare cu începere de la 01.06.1996, în limba engleză, cu caractere latine, se indica prenumele tatălui (Father's name), iar în limba rusă, cu caractere chirilice – patronimicul (Отчество). Deseori aceste două noțiuni erau confundate.

Potrivit opiniei Comisiei Republicane pentru Reglementarea și Ocrotirea Onomasticii Naționale, precum și a Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Republicii Moldova formula onomastică națională a poporului moldovenesc urmează modelul romanic: prenume + nume de familie (de exemplu: Dorin Marcu). Patronimul sau patronimicul (numele patronimic) în spațiul romanic, înseamnă „nume pe care îl poartă (după tată) toți membrii unei familii; nume de familie” (de exemplu: Niculescu, Țurcanu, Vișan, Stere etc.). Din punct de vedere etimologic, patronim semnifică exact „numele (de familie) al tatălui”.

La unele popoare însă, patronimicul înseamnă „nume dat membrilor unei familii și format de la numele tatălui cu ajutorul unui sufix special (sufix patronimic – Петрович, Иванович etc.)”.

Din punct de vedere științific:

- în sistemul național al poporului moldovenesc, formula onomastică este prenume + nume de familie, iar patronim (patronimic) este sinonim cu „nume de familie”;
- în sistemul limbilor slave (rusă, ucraineană, bulgară, poloneză, bielorusă etc.) formula onomastică este prenume + „patronimic” (format cu ajutorul unui sufix specific)+ nume de familie.

În cazul introducerii în actele de identitate ale cetățeanului Republicii Moldova a câmpului suplimentar (element facultativ) „*Patronimicul/Отчество*”, patronimicul persoanei de origine rusă va fi scris diferit de cel al persoanei de origine moldovenească, și ca urmare va genera interpretări confuze și nemulțumiri din partea titularilor.

Totodată, revenirea la varianta de scriere a datelor cu caracter personal în buletinele de identitate în limba rusă, pentru a indica corect patronimicul persoanei de origine rusă conform onomasticii ruse, doar una dintre limbile minoritare vorbite pe teritoriul Republicii Moldova aduce atingere dreptului reprezentanților celorlalte minorități naționale de a utiliza numele și prenumele (patronimicul) în forma acceptată în limba lor maternă și distonează cu principiile privind garantarea drepturilor minorităților naționale, precum și cu principiul egalității tuturor cetățenilor în fața legii, consfințite în art.10 și art.16 din Constituție.

E de menționat, că potrivit prevederilor pct.12 din Regulamentul privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova, aprobat prin HG nr.125 din 18.02.2013, datele cu caracter personal ale cetățenilor Republicii Moldova în actele de identitate se înscriu din certificatele de stare civilă.

Prin Hotărârea Curții Constituționale nr.28 din 30.05.2002 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.100-XV din 26.04. 2001 privind actele de stare civilă și din Legea nr.382 din 19.07.2001 cu privire la persoanele aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, a fost declarată neconstituțională sintagma „...și limba rusă” din art.5 alin. (4) din Legea nr.100-XV din 26.04.2001 privind actele de stare civilă. Ca urmare a modificărilor operate în acest sens în actul legislativ enunțat, întocmirea actelor de stare civilă, precum și înscrierea mențiunilor se efectuează numai în limba de stat.

În certificatele de stare civilă eliberate în prezent nu se înscrie patronimicul titularului. Luând în considerație diversitatea etnică din Republica Moldova (potrivit Registrului de stat al populației se atestă peste 150 de etnii) și faptul că nu pentru toate etniile în sistemul onomastic al acestora se folosește patronimicul, dar dacă și se folosește acesta are semnificații diferite, precum și pentru a evita înregistrări confuze/erone în actele de identitate de generația II (formatul ID-I) în buletinul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova eliberat cu începere de la 7.03.2013 doar în limba de stat, se consideră inoportună scrierea patronimicului titularului.

Articolul 12 al Convenției-cadru

Cercetările din domeniul culturii, istoriei, limbilor minorităților naționale

S-a continuat activitatea Centrului de Etnologie (CdE) din cadrul Institutului Patrimoniului Cultural (IPC) al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării.⁵⁸

CdE⁵⁹ este o instituție științifică cu un potențial de 48 de cercetători științifici: (dintre care 24 doctori și 5 doctori habilitați) și structural cuprinde 2 Secții (Probleme generale ale etnografiei, Minorități etnice) 4 Sectoare (Etnologia moldovenilor, Relații interetnice, Etnologia rușilor, Etnologia găgăuzilor) și 4 Grupe (Etnologia ucrainenilor, Etnologia bulgarilor, Etnologia romilor, Etnologia evreilor).

Misiunea CdE constă în efectuarea cercetărilor teoretice și elaborarea recomandărilor practice pentru fundamentarea științifică a politicilor statului în domeniul politicii naționale și conservării patrimoniului etnografic mobil și imaterial al Republicii Moldova prezent în comunitățile etnice conlocuitoare.

Actualitatea teoretică. Cercetările etnologice efectuate până în prezent au demonstrat că teritoriul Pruto-nistean a constituit zonă de interferențe și confluente culturale și demografice între elementele locale și curente culturale-istorice est, central și sud-est europene. Elucidarea comprehensivă a acestor procese în spațiul Prut-nistean, caracterul și consecințele lor etnoculturale vor completa imaginea istorico-culturală europeană a Republicii Moldova.

Actualitatea practică. În condițiile aspirațiilor proeuropene a Republicii Moldova, este necesară estimarea capacității de integrare a țării în spațiul multicultural european. Rezultatele cercetărilor etnologice contribuie la fundamentarea științifică a politicilor de stat în domeniul etnocultural, la fortificarea spiritului identitar național și european a cetățenilor Republicii Moldova.

Pe parcursul perioadei 2015-2017, CdE a coordonat procesul de cercetare științifică în cadrul proiectului instituțional 14.06.199F ”Valorificarea pluridimensională a patrimoniului etnocultural ca factor al armonizării și dezvoltării societății Republicii Moldova”, care a contribuit substanțial la valorificarea diversității etnoculturale ca parte componentă a patrimoniului național al Republicii Moldova, asigurând în baza procesului de cercetare – promovarea și respectarea dialogului cultural.

Rezultatele științifice obținute de colaboratorii CdE în domeniul cercetării compartimentului „Istoria, cultura și limba minorităților naționale din Republica Moldova” au totalizat următorii indicatori de performanță: 1. Publicații științifice – 587, inclusiv: monografii naționale – 15,

⁵⁸ Institutul Patrimoniului Cultural din cadrul Academiei de Științe a Moldovei a fost transferat în subordinea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării conform Listei organizațiilor de drept public din domeniile cercetării și inovării în care Ministerul Educației, Culturii și Cercetării exercită funcția de fondator aprobată prin HG nr.50 din 16.01.2018 în procesul de reformare a administrației publice.

⁵⁹ Centrul de Etnologie a fost creat la 09 august 2006 în cadrul Institutului Patrimoniului Cultural al AȘM, după reorganizarea prin contopire a 3 instituții științifice de profil academic: Institutului de Cercetări Interetnice, Institutul de Arheologie și Etnografie, Institutul Studiul Artelor; (în baza HG nr. 1326 din 14.12.2005 „Cu privire la măsurile de optimizare a infrastructurii sferei științei și inovării”).

monografii internaționale – 2, culegeri naționale – 7, manuale – 9,⁶⁰ etc. 2. Participări la manifestări științifice – 601. 3. Promovarea realizărilor din sfera științei și inovării în mass media – 296.

Pe parcursul ultimilor 25 de ani, concomitent cu alinarea la normele juridice internaționale – cadrul juridic național în domeniul de studiere interdisciplinară a istoriei, culturii și limbii minorităților naționale din Republica Moldova a evoluat în concordanță cu procesele democratizării societății și alinierii sistemului politic autohton la percepțiile integrării europene:

- Legea Nr. 382-XV din 19.07.2001 adoptată de către Parlamentul Republicii Moldova „Cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor” / Articolul 5(2): „Statul asigură efectuarea de cercetări științifice în domeniul istoriei, limbii și culturii minorităților naționale”.
- Planul de Acțiuni al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2016-2018 (aprobat prin HG nr. 890 din 20.07.2016) / Capitolul XVII. Minorități naționale: Acțiunea nr. 5: „Încurajarea cunoașterii culturii, istoriei, limbii și religiei atât ale minorităților naționale, cât și ale majorității etnice”.
- Planul de acțiuni pentru anii 2017-2020 pentru implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027 (aprobată prin HG nr. 1019 din 29.11.2017) / Acțiunea prioritară Nr. 1.3.1 „Realizarea de studii și cercetări fundamentate privind relațiile interetnice în Republica Moldova”.

Sub egida CdE editează ”Revista de Etnologie și Culturologie”. Misiunea revistei este publicarea lucrărilor științifice: studii monografice, articole de sinteză, recenzii, materiale de informare din viața științifică internă și externă (congrese, conferințe, simpozioane, seminare, colocvii), precum și cronici, documente de arhivă, abordând subiecte inovative din domeniul umanistic: etnologie și culturologie. Revista acceptă spre publicare lucrări științifice din țară și de peste hotare în limbile engleză, română și rusă.⁶¹

Articolul 14 al Convenției-cadru

Consolidarea cadrului legislativ

La data de 07.07.2014 Parlamentul a adoptat Codul Educației al Republicii Moldova nr. 152. Prezentul Cod stabilește cadrul juridic al raporturilor privind proiectarea, organizarea, funcționarea și dezvoltarea sistemului de educație din Republica Moldova (Art.1). Codul se referă, printre altele, și la Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale în stabilirea cadrului juridic al educației (Art. 2 alin. (2). De asemenea, acest document definește limbile de predare. Astfel, potrivit prevederilor Art. 10: ”(1) În sistemul educațional, procesul de învățământ se desfășoară în limba română și, în limita posibilităților sistemului educațional, în una din limbile de circulație internațională sau, în condițiile alin. (2), în limbile minorităților naționale. (2) În ariile locuite tradițional sau în număr substanțial de persoane aparținând minorităților naționale, dacă există o cerere suficientă, statul asigură, în limita posibilităților sistemului educațional, ca persoanele aparținând acestor minorități să beneficieze de condiții corespunzătoare de a învăța limba lor minoritară ori de a primi o educație în această limbă la

⁶⁰ În perioada 2017-2018 colaboratorii științifici ai Centrului de Etnologie a elaborat o serie de manuale, în special, literatura și limba bulgară (pentru clasele 4,5,6,7), literatura și limba ucraineană (pentru clasele 1,2,4,6,7). Pentru prima dată a fost elaborată și editată publicația ”Istoria, cultura și tradițiile romilor din Republica Moldova”. Curriculumul disciplinar. Ghidul de implementare a curriculumului disciplinar. Învățământul Primar Chișinău: Liceum, 2018, 64 p., autorul Ion Duminica, dr., șeful Secției ”Minorități etnice”.

⁶¹ Revista de Etnologie și Culturologie apare semestrial într-un tiraj de 200 ex. și este distribuită gratuit la solicitare în toate bibliotecile publice și centrele științifice de profil umanistic. De asemenea, este distribuită gratuit în varianta electronică de pe pagina-web <http://ethnology.asm.md>.

nivelul învățământului obligatoriu. (3) Studierea limbii române este obligatorie în toate instituțiile de învățământ de orice nivel și este reglementată de standardele educaționale de stat. (4) Statul asigură condițiile necesare pentru studierea limbii române în toate instituțiile de învățământ, inclusiv prin creșterea ponderii disciplinelor studiate în limba română în instituțiile de învățământ general cu altă limbă de predare [...]”.

Crearea unor condiții optime pentru organizarea procesului de învățământ în limba maternă a copiilor - este una din cerințele esențiale ale politicii educaționale pentru minoritățile naționale din Republica Moldova, deoarece educația are ca obiectiv:

- păstrarea și dezvoltarea culturii minorităților naționale, educarea identificării naționale;
- recunoașterea și valorificarea valorilor culturale ale altor popoare, îndeosebi a culturii moldovenești, precum și integrarea minorităților naționale în cultura poporului moldovenesc ca urmare a activității sociale și economice a acestora;
- educarea unei personalități, având, cel puțin, o dublă identificare lingvistică și culturală.

Educația minorităților naționale se află sub monitorizarea permanentă a MECC. În vederea asigurării drepturilor minorităților naționale la educație MECC realizează:

- crearea unei rețele de instituții la toate nivelurile de învățământ;
- elaborarea produselor curriculare pentru instituțiile de învățământ preuniversitare cu instruire în limbile minorităților naționale;
- formarea inițială și continuă a cadrelor didactice;
- promovarea standardelor internaționale și a celor mai bune practici de educație multilingvă și multiculturală.

Accesul la educația primară și secundar generală a minorităților naționale

Rețeaua instituțiilor de învățământ primar și secundar general din Republica Moldova, în anul de studii 2017-2018, a inclus 1291 de instituții (școli primare, gimnazii, licee).

În Moldova au fost formate 3 modele de studiere a limbilor minorităților naționale, unde participă 243 de gimnazii și licee.

I – școli cu predare în limba rusă, în care tradițional își fac studiile reprezentanții minorităților naționale.

II – școli cu predare în limba rusă, unde limbile ucraineană, găgăuză, bulgară, etc se studiază ca disciplină școlară câte 3 ore pe săptămână și 1 oră pentru disciplina “Istoria, cultura și tradițiile poporului rus, ucrainean, găgăuz, bulgar, roma și alte popoare”.

III - gimnaziu, unde în clase separate la nivel de învățământ primar se realizează procesul de învățământ în limba maternă bulgară (Liceul Teoretic ”V.Levski”, mun. Chișinău).

Tabelul nr. 8. Numărul școlilor în care sunt studiate limbile minorităților naționale:

Limba care se studiază	anul de studii 2017-2018
limba ucraineană	41 școli
limba găgăuză	42 școli
limba bulgară	28 școli
limba poloneză	3 școli
limba evreiască	2 școli

Materiale didactice

Actualmente instituțiile respective de învățământ dispun de diverse materiale didactice pentru limbile rusă, ucraineană, găgăuză, bulgară, printre care:

- standardele la limbă și literatură pentru clasele 1-12 (toate limbile minorităților);
- curriculum la limbă și literatură pentru clasele 1-12;
- ghiduri metodice pentru implementarea curriculum-urilor 1-12;
- manuale la limbă și literatură pentru clasele 1-9;
- programe și teste pentru testarea națională la clasele 1-9;
- programe la limbă și literatură pentru bacalaureat;
- curriculum și manuale pentru "Istoria, cultura și tradițiile popoarelor rus, ucrainean, găgăuz și bulgar", clasele 1-4;
- curriculum și ghid pentru "Istoria, cultura și tradițiile romilor din Republica Moldova", clasele 1-4 (2018).

Pregătirea și perfecționarea cadrelor pedagogice

Cadrele didactice încadrate în predarea limbilor minorităților naționale sunt formate inițial în următoarele instituții din țară:

- educatorii grădinițelor cu studiere și predare în limbile găgăuza și bulgară – în colegiile din mun. Comrat și or. Taraclia;
- profesorii de limbă și literatură rusă – Universitatea de Stat din Moldova;
- profesorii de filologie româno-ucraineană – Universitatea de Stat "A. Russo", mun. Bălți;
- profesorii de filologie "ruso-română", "română-găgăuză" și "română-bulgară" – Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”, mun. Chișinău;
- profesorii de filologie "găgăuză-română", "bulgaro-română" – Universitatea de Stat din mun. Comrat;
- cadre didactice pentru predarea limbii, istoriei, literaturii, culturii și tradițiilor bulgare - Universitatea de Stat „Grigorii Țambalak” din or. Taraclia.

Accesul la studierea limbii de stat a minorităților naționale în instituțiile de învățământ preuniversitar

Prin HG nr. 904 din 31.12.2015 a fost aprobat Programul național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale (2016-2020), precum și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia. Scopul Programului: Asigurarea condițiilor pentru îmbunătățirea competențelor de comunicare în limba română ale copiilor și elevilor din instituțiile cu instruire în limbile minorităților naționale.

Tabelul nr. 9. Bugetul pentru realizarea Programului, proiectat în Cadrul bugetar pe termen mediu pe anii 2016-2018, se constituie după cum urmează:

Acțiunile bugetate	Cadrul bugetar pe termen mediu, mii lei			Programul bugetar
	2016	2017	2018	
Programul național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale	605,6	579,4	512, 9	Servicii generale în educație

Finanțarea se efectuează de la bugetul de stat, bugetele locale, precum și prin atragerea de granturi, sponsorizări și alte surse legale.

Implementarea obiectivelor Programului prin realizarea Planului de acțiuni menționat, au contribuit, în perioada 2016-2018, în mare măsură la îmbunătățirea calității învățării limbii române de către reprezentanții minorităților naționale.

S-au înregistrat unele progresele în acest domeniu, în special a fost extins proiectul educațional „Integrarea sociolingvistică a elevilor alolingvi prin sporirea numărului de discipline școlare studiate în limba română”.⁶² La moment, proiectul se pilotează în 45 instituții preuniversitare de învățământ din țara, 94 profesori au ales să predea în limba română 6 discipline școlare elevilor din 171 clase, care beneficiază de posibilitatea de a-și îmbunătăți cunoștințele la limba română. Proiectul „Integrarea sociolingvistică a elevilor alolingvi prin extinderea numărului de discipline școlare studiate în limba română” este implementat efectiv în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia (UTA Găgăuzia). Astfel, în cadrul acestui proiect, în Liceul „G.A.Gaidarji” din mun. Comrat, timp de opt ani, în clasele I - III, în limba de stat se predă disciplina „Educația moral-spirituală”. În Liceul „Mihail Guboglo” din mun. Ceadâr-Lunga, în clasa a III-a se predă în limba de stat disciplina „Cultura bunei vecinătăți”, precum și cursul opțional „Educația interculturală” în clasa a VII-a.

Pe parcursul anului școlar 2017-2018, în raionul Taraclia, 13 instituții de învățământ au fost implicate în proiectul „Integrarea sociolingvistică a elevilor alolingvi prin extinderea disciplinelor predate în limba de stat”, în total fiind implicați 857 de elevi. Disciplinele în limba de stat sunt predate de 24 de cadre didactice cu studii superioare, cei mai mulți dintre ei având studii la specialitatea „Limba și literatura română”. În cadrul acestui proiect, în limba de stat sunt predate următoarele discipline: „Educația moral-spirituală”, „Educația tehnologică”, „Educația muzicală”, „Educația fizică”, „Educația civică”.

Studierea limbii de stat în instituțiile de învățământ preuniversitar din UTA Găgăuzia

Pe teritoriul UTA Găgăuzia activează 47 instituții de învățământ preuniversitar, în care studiază 14,814 elevi. Toți elevii studiază limba de stat. În Găgăuzia funcționează 2 licee cu predare în limba de stat, dintre care 1 liceu mixt, în care sunt clase cu predare în limbile română și rusă. În prezent, toate instituțiile de învățământ sunt asigurate cu 98 % de profesori calificați de limbă și literatură română. Numărul de profesori este de 168 persoane.

Recalificarea profesorilor de limbă română este asigurată în mod constant. De exemplu, în cadrul proiectului „Program de eficientizare a predării limbii române în școlile din UTA Găgăuzia și din raionul Taraclia, Republica Moldova”, 30 de cadre didactice au frecventat cursurile de recalificare în România în anul 2016, iar 27 de cadre didactice - în anul 2017.

Folosirea diferitelor forme interactive de activități extrașcolare pentru a crea un mediu lingvistic românesc, cum ar fi săptămânile limbii române, seratele literare, șezătorile folclorice, victorinele, concursurile de creație, conferințele științifico-practice facilitează interesul elevilor de liceu pentru limba română.

În același timp organizația ANTEM aplică Programul „Integrare cu Respect pentru Diversitate - Învățarea simultană a limbilor română și găgăuză în Găgăuzia”. Obiectivul general al proiectului este crearea condițiilor pentru minim 300 copii (5-6 ani) și părinți pentru a studia, în

⁶² Proiectul a fost inițiat în anul 2011 de către Ministerul Educației al Republicii Moldova și aprobat prin ordinul nr. 751 din 20.08.2011.

paralel, limba română și limba găgăuză, ceea ce le va favoriza coeziunea și integrarea lingvistică, socială și profesională și va contribui la păstrarea identității etnice și a patrimoniului cultural.⁶³

Cu toate acestea, există probleme legate de îmbunătățirea procesului de predare a limbii române, pentru soluționarea cărora, autoritățile UTA Găgăuzia în colaborare cu specialiștii din cadrul MECC întreprinde toate măsurile necesare. Printre cele mai stringente probleme se numără lipsa de literatură în limba română în bibliotecile școlare, dotarea insuficientă cu mijloace tehnice.

Studierea limbii de stat în instituțiile de învățământ preuniversitar din raionul Taraclia

În raionul Taraclia limba de stat este predată în toate instituțiile de învățământ general cu instruire în limba rusă - 4 ore pe săptămână. Clasele în care studiază mai mult de 25 de elevi sunt împărțite în subgrupe. Personalul didactic este format din 54 de cadre didactice cu studii superioare.

La solicitarea părinților și a elevilor mai are loc studiarea în limba de stat a unor discipline selectate preferențial, în special: cursul „Educația economică și antreprenorială” în Liceul Teoretic „Ivan Vazov” din or.Taraclia, „Educația interculturală” în Gimnaziul „Ivan Vazov” din or.Taraclia, cursul „Relațiile armonioase în familie” în Liceul teoretic „Sf. Paisie Helendarschi” din s. Corten. Disciplinile menționate sunt predate în limba de stat timp de mai mulți ani și sunt solicitate de către copii în mod conștient pentru a-și îmbunătăți cunoștințele și abilitățile de comunicare în limba română. În timpul predării, profesorii folosesc diferite metode interactive pentru a crea un mediu lingvistic românesc.

Organele administrației publice locale din Taraclia contribuie considerabil și în mod activ la crearea condițiilor pentru asigurarea accesului minorităților etnice la educație, învățarea limbii materne și a limbii de stat. În același timp, instituțiile de învățământ și cadrele didactice se confruntă cu o anumită lipsă de furnizare a literaturii metodice, manualelor, materialelor vizuale și mijloacelor tehnice de predare.

Accesul la studii profesional tehnice și superioare⁶⁴

Tabelul nr. 10. Elevi în instituțiile de învățământ profesional tehnic secundar, după limba de instruire:

	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Numărul de elevi total	17508 (100%)	16098 (100%)	18980 (100%)
Română	15107 (86%)	14162 (88%)	16642 (88%)
Rusă	2401 (14%)	1936 (12%)	2338 (12%)

Tabelul nr. 10. Elevi în instituțiile de învățământ profesional tehnic postsecundar, după limba de instruire:

	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Numărul de elevi total	29810 (100%)	30428 (100%)	29811

⁶³ Informația detaliată referitor la programul menționat vezi, de asemenea, Compartimentul II/Măsurile practice/Asigurarea condițiilor necesare pentru studiarea și aplicarea limbii de stat de către cetățenii alolingvi, inclusiv adulți.

⁶⁴ Numărul de instituții de învățământ profesional tehnic secundar în Republica Moldova - 43.

			(100%)
Română	25836 (87%)	26445 (87%)	25824(87%)
Rusă	3568 (12%)	3566 (12%)	3591 (12%)
Alte limbi (găgăuză-rusă, bulgară-rusă)	406 (1%)	417 (1%)	396 (1%)

Actualmente, rețeaua instituțiilor de învățământ superior constituie 30 de universități (19 publice și 11 private), în care studiază 74726 studenți.

Tabelul nr. 12. Studenți în instituțiile de învățământ superior, după limba de instruire:

	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Numărul de studenți - total	89529 (100%)	81669 (100%)	74726 (100%)
Română	75065 (83,8%)	69181 (84,7%)	63665 (85,2%)
Rusă	12554 (14,0%)	10429 (12,8%)	9242 (12,4%)
Engleză	1103 (1,2%)	1400 (1,7%)	1217 (1,6%)
Franceză	603 (0,7%)	512 (0,6%)	401 (0,6%)
Alte (italiană/ germană)	204 (0,2%)	147 (0,2%)	141 (0,2%)

Articolul 16 al Convenției-cadru

Protecția drepturilor minorităților naționale în unitățile administrativ-teritoriale

Problema respectării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale constituie una din prioritățile în activitatea organelor administrației publice locale în zonele, unde minoritățile naționale sunt prezente într-un număr considerabil. Activitatea APL din mun. Bălți și Chișinău, unde se ia în considerație componența polietnică a populației, demonstrează unele evoluții relevante în domeniu.

Municipiul Bălți

Conform datelor RPL 2014, în mun. Bălți din 94 427 de persoane, care au declarat etnia, 60,6 % sunt moldoveni, 2,9 % – români, 18,5 % – ucraineni, 16,0 % – ruși, 0,1 % – găgăuzi, 0,2 % – bulgari, 0,2 % – romi, alte etnii (inclusiv evrei, ungari, ciuvași, beloruși, armeni) – 1,5 %.

Organizațiile etnoculturale

Primăria mun. Bălți, Secția Cultură, având misiunea de a asigura în teritoriu armonizarea relațiilor și înțelegerii interetnice, promovarea diversității culturale și a dialogului intercultural, conlucrează și cooperează cu societatea civilă din teritoriu, inclusiv cu organizațiile etnoculturale care activează în municipiu. Pe lângă Primăria funcționează un organ consultativ – Consiliul coordonator al organizațiilor etnoculturale. Secția Cultură este responsabilă pentru organizarea activității acestui organ consultativ. Ședințele Consiliului coordonator, conform regulamentului de activitate, se desfășoară după necesitate, dar cel puțin odată în trimestru.

În scopul susținerii organizațiilor etnoculturale din mun. Bălți din anul 2007 în bugetul municipal anual sunt planificate surse financiare. Astfel, în anul 2015 s-au alocat 90,0 mii lei, în 2016 – 30,0 mii lei, în 2017 – 60,0 mii lei, în 2018 – 60,0 mii lei.

Anual reprezentanții organizațiilor etnoculturale participă activ în activitățile organizate din cadrul Festivalului Etniilor "Unitate prin diversitate" și în alte activități culturale municipale și naționale dedicate diverselor sărbători: Sărbătorile de Iarnă, Mărțișor, Ziua Orașului Bălți (22 mai), Zilele Scrisului și Culturii Slave, Ziua Internațională a Ocrotirii Copilului, Ziua Portului Popular, Ziua Independenței Republicii Moldova (31 august), etc.

În mun. Bălți activează 14 organizații etnoculturale, dintre care active la nivelul municipal și național – 7 organizații. Cele mai numeroase organizații etnoculturale sunt:

- Comunitatea Rușilor din mun. Bălți. Activează din 1993. Anual de către Comunitatea Rușilor, organizează și desfășoară peste 30 de manifestări culturale, cultural-educaționale și socio-culturale.
- Societatea Culturii Polonezilor "Casa Poloneză". Activează din 1994. Anual de către Societatea Culturii Polonezilor "Casa Poloneză" organizează și desfășoară circa 80 de manifestări culturale și cultural-educaționale pentru beneficiarii "Casei Poloneze" și membrii diasporei, inclusiv Olimpiada republicană a limbii poloneze și Concursul republican de declamație "Adam Miłchevici".
- Centrul Evreiesc de Binefacere "Hăsăd Iaacov". Activează din 1998. Anual de către Centrul Evreiesc de Binefacere "Hăsăd Iaacov" organizează și desfășoară circa 40 de manifestări culturale, cultural-educaționale și socio-culturale pentru beneficiarii Centrului de vârstă I și al III. Centrul colaborează cu Direcția învățământ, tineret și sport a Primăriei mun. Bălți în baza Acordului de colaborare, aprobat prin Decizia CMB nr. 7/20 din 27.07.2016.
- Comunitatea Ucrainenilor din Moldova "Zapovit – Moștenire". Activează din 2004. Anual de către Comunitatea Ucrainenilor din Moldova "Zapovit – Moștenire" în comun cu Centrul de limba și literatura ucraineană Universității de Stat "Alecu Russo" din mun. Bălți organizează peste 10 de manifestări culturale și cultural-educaționale.

Organizațiile religioase

Larg sunt prezentate organizațiile religioase: Episcopia de Bălți, Biserici ortodoxe – 16 biserici; Episcopia Romano-Catolică Chișinău: Parohia Romano-Catolică "Sfinții Arhangheli"; Eparhia Biserici Ortodoxe Rusă de Rit Vechi din or. Chișinău: Biserica cu hramul "Arhanghelului Mihail"; Uniunea Bisericilor Creștinilor Evangheliști-Baptiști: 5 biserici; Biserica Adventiștilor de Ziua a Șaptea: 4 biserici; Organizația Religioasă a Martorilor lui Iehova: 15 comunități; Uniunea Creștinilor Credinței Evanghelice: 5 biserici; Federația Comunității Evreiești din Republica Moldova: Comunitatea Religioasă Evreiască, Sinagoga; Societatea Religioasă Conștiința Crișna.

Studierea limbilor minorităților naționale

În mun. Bălți funcționează: 1 gimnaziul bilingv (Gimnaziul № 10 cu predarea în limba de stat și limba rusă); 7 licee și 8 gimnazii cu predarea în limba rusă, inclusiv: gimnaziul № 9 cu predarea limbii și literaturii ucrainene și "Istoriei, tradițiilor și culturii poporului ucrainean"; din anul 2017 în Gimnaziul № 3 и Liceul "N.Gogol" în clasele primare copiii învață limba poloneză.

Din anul 2016 de către Asociația Obștească Comunitatea Ungurilor din Republica Moldova se desfășoară cursuri gratuite a limbii ungare; în cadrul Societății Culturii Polonezilor "Casa Poloneză" se predă limba poloneză; în cadrul Centrului Evreiesc de Binefacere "Hăsăd Iaacov"

se predă limbile ivrit și idiș. Sub egida Universității de Stat „Alec Russo” din mun. Bălți funcționează: Centrul rus, Centrul limbii și literaturii ucrainene, Centrul polonez.

Situația populației de etnie romă

În vederea școlarizării tuturor copiilor din mun. Bălți anual (în aprilie, august) de către managerii instituțiilor de învățământ se desfășoară raiduri, în cadrul cărora sunt vizitate toate familiile din municipiu cu copii între 6-16 ani – circa 10 000 de familii, dintre care peste 50 de familii de etnie romă. Cu același scop familiile de etnie romă sunt informate de către mediatorul comunitar, angajat la Primăria Bălți în cadrul Direcției asistență socială și protecția familiei din 2014. Activează până în prezent. Circa 80 % copiilor-romi frecventează Gimnaziul nr. 4, cu predare în limba rusă, alți copii-romi frecventează diferite instituții de învățământ din municipiu.

O mare din parte părinții-romi nu se identifică ca romii. Conform datelor RPL 2014 prezentate de Serviciul Statistică Bălți, în municipiu sunt înregistrați 154 de reprezentanți ai populației de etnie romă. În același timp, conform datelor Serviciului Sănătate a Primăriei din ianuarie 2018, sunt aflate la evidența medicului de familie 261 de persoane de etnie romă, dintre care 154 sunt asigurate și 107 - neasigurate.

În scopul asigurării populației de etnie romă cu condițiile de locuit adecvate, în Planul municipal de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din mun. Bălți pentru anii 2017 – 2020 (aprobat prin Decizia Consiliului municipal Bălți nr. 12/3 din 08.12.2016) au fost introduse: p. 4.1.1. ”Studiul condițiilor de locuit ale romilor.” și p. 4.1.2. ”Inventarierea caselor nelocuite”.

Asigurarea transparenței în procesul decizional

Conform Raportului de monitorizare transparenței activității administrației publice locale din anul 2017 elaborat de către Asociația Promo-LEX,⁶⁵ Primăria mun. Bălți a fost declarată cea mai transparentă primărie.

În perioada ianuarie 2016 – septembrie 2018 au fost elaborate 40 proiecte de decizii supuse consultărilor publice cu numărul 0 de proiecte retrase. Ședințele Consiliului municipal Bălți sunt anunțate prin intermediul paginei-web a Primăriei, deschise pentru cetățenii municipiului și difuzate prin mass-media municipal.

În conformitate cu prevederile legislației în vigoare și în scopul asigurării egalității și nediscriminării cetățenilor pentru apartenență etnică, candidații concursurilor anunțate de către Primăria pentru ocuparea funcțiilor publice vacante nu indică în chestionare naționalitatea. Toate anunțurile, listele candidaților, rezultatele concursurilor sunt amplasate pe pagina-web a Primăriei. Bălți în limbile română și rusă.

Municipiul Chișinău

În scopul dezvoltării și promovării actualei politici de stat privind minoritățile naționale, asigurării unei comunicări eficiente între autoritatea publică locală și asociațiile obștești etnoculturale cu statut local, APL Chișinău, contribuie la consolidarea relațiilor cu etniile conlocuitoare prin:

- oferirea suportului logistic asociațiilor obștești etnoculturale în realizarea acțiunilor culturale;
- susținerea financiară, la cerere, a unor acțiuni culturale de promovare a culturii naționale, istoriei, obiceiurilor și tradițiilor etniilor conlocuitoare, din bugetul municipiului;

⁶⁵ Asociația Promo-LEX, constituită în 2002, este o organizație neguvernamentală, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și apărarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile.

- sprijinul în promovarea acțiunilor culturale ale asociațiilor obștești etnoculturale prin oferirea gratuită a spațiului pentru desfășurarea unor acțiuni;
- organizarea și desfășurarea, în colaborare cu asociațiile obștești etnoculturale, a „Festivalului etniilor”, precum și a altor acțiuni în masă, care nu contravin legislației în vigoare;
- încurajarea studierii limbii române și includerea în grupurile de studiere, la solicitare, a persoanelor ce aparțin minorităților naționale de pe teritoriul municipiului Chișinău.

Sustinerea asociațiilor obștești etnoculturale

În temeiul deciziei Consiliului municipal Chișinău (CMCh) nr.13/12 din 22.07.2004, în cadrul Primăriei municipiului Chișinău a fost creată Comisia municipală pentru coordonarea activității organizațiilor etnoculturale cu statut local, scopul căreia este de a consolida relațiile între administrația publică locală și asociațiile obștești etnoculturale.

La Primăria mun. Chișinău sunt înregistrate 24 de asociații obștești etnoculturale cu statut local. Fiecare asociație activează pe parcursul anului în baza unui program de acțiuni aprobat de primarul general al mun. Chișinău, care prevede organizarea și desfășurarea diferitor activități întru promovarea culturii, studierii istoriei, limbii, tradițiilor etniilor conlocuitoare. Anual, CMCh alocă surse financiare pentru realizarea acestui program.

Astfel, asociațiile etnoculturale, participă cu diverse programe culturale, la realizarea celor mai importante acțiuni culturale organizate în municipiu: Sărbătorile de Crăciun; Ziua Independenței Republicii Moldova; Sărbătoarea națională „Limba noastră”; Festivalul etniilor; Hramul orașului Chișinău etc.

Tabelul nr. 13. În perioada anilor 2014 – 2018 de către asociațiile etnoculturale cu statut local au fost realizate:

Perioada	Nr. de asociații obștești	Nr. de activități	Mijloace financiare alocate/mii lei
2014	24	256	400000
2015	24	270	500000
2016	24	276	300000
2017	23	254	300000
2018	21	230	300000

Sistemul de educație polilingvistic, instruirea în limbile minoritare, promovarea diversității lingvistice

La compartimentul dezvoltarea sistemului de educație polilingvistic, inclusiv instruirea în limbile minoritare, APL mun.Chișinău acordă atenție deosebită la crearea condițiilor de instruire și educație a copiilor etniilor conlocuitoare în limba maternă sau la alegere.

Disciplina ”Istoria, cultura și tradiția poporului rus, ucrainean, găgăuz, bulgar, rom și altor popoare” este inclusă în Planul-cadru pentru elevii de naționalitate rusă/ucraineană/bulgară în școlile cu predarea în limba rusă, fiind predată în limba maternă.

Tabelul nr. 14. Disciplinele școlare predate în limbile minorităților naționale se studiază în instituțiile de învățământ unde limba de predare este limba rusă,⁶⁶ după cum urmează:

Nr. d/o	Limbile minorităților	Total elevi		Denumirea instituției
		2017-2018	2018-2019	
1.	Limba ucraineană	429	397	L.T. ⁶⁷ „Petru Movilă”, L.T. „I.Neciui-Levițchi”, L.T. „M.Koțiubinski”, Gimnaziul „Taras Șevcenco”
2.	Limba bulgară	191	182	L.T. „Vasil Levski”
3.	Limba poloneză	50	46	L.T. „N.Gogol”
4.	Limba ebraică	1093	1112	L.T. „Rambam” ORT, L.T.R.E.T.T.(ORT) „B.Z. Herțli”
5.	Limba și literatura rusă	21859	21874	44 instituții (școli alolingve + mixte)
6.	Limba și literatura rusă	20914	20914	86 instituții (școala națională)
7.	Limba turcă	1763	1364	L.T. „ORIZONT”

În instituțiile în care își fac studiile reprezentanții minorităților naționale de etnie ucraineană, găgăuză, bulgară, evreiască, poloneză, turcă se studiază Limba și literatura ucraineană, găgăuză, bulgară, ebraică, poloneză, turcă. În L.T. „Vasil Levski” disciplina Geografia Bulgariei se studiază în limba bulgară.

Înscrierea în instituțiile de învățământ se organizează conform districtului școlar. La solicitarea părinților, copiii pot fi înscriși în instituțiile de învățământ unde își fac studiile minoritățile naționale, astfel, asigurând șanse egale de acces la educație.

Privind disciplina limba română în școala alolingvă, elevii și cadrele didactice conștientizează rolul acestei discipline școlare în activitatea de instruire și de educare a tinerei generații, precum și realizarea obiectivelor curriculare prin motivarea elevilor atât în cadrul orelor, cât și în cadrul activităților extracurriculare. Scopul predării limbii române în aceste instituții este folosirea de către elevi a limbajului atât la nivelul receptării, cât și la cel al producerii mesajelor. De asemenea, ei trebuie să fie capabili să scrie în limba română. În cadrul disciplinei limba română, în școlile alolingve, clasele cu 25 și mai mulți elevi se divizează în subgrupe.

Studierea limbii române de către alolingvi adulti

Sub egida Primăriei mun. Chișinău, au fost fondate centre lingvistice, care au drept menire extinderea ariei de utilizare a limbii române în Republica Moldova, cu elaborarea și implementarea metodelor eficiente de predare și învățare a limbii, fapt care să contribuie la crearea unui climat de toleranță între cetățenii de diferite etnii. Audienții reprezintă cele mai diverse categorii sociale și minorități naționale.

Tabelul nr. 15. La Întreprinderea municipală „Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”, pentru adulți au fost organizate cursuri gratuite de studiere a limbii de stat, după cum urmează:

⁶⁶ În mun. Chișinău, în instituțiile cu predare în limba română, limbile minorităților naționale nu se studiază.

⁶⁷ L.T. – Liceul teoretic.

Anul	Număr cursanți	Surse alocate din bugetul municipal
2014	197	396,6 mii lei
2015	247	422,1 mii lei
2016	350	467,9 mii lei
2017	312	470,8 mii lei
2018	264	420,3 mii lei

Situația romilor

APL mun. Chișinău acordă ajutorul solicitat de către organizațiile etnoculturale locale ale romilor în măsura posibilităților. Conform RPL 2014, în mun. Chișinău locuiesc 236 cetățeni de etnie romă. În orașele: Durlăști - 67 de persoane de etnie romă, Vatra – 61 persoane de etnie romă, Cricova – 6 persoane de etnie romă - total – 134 persoane. În cele 5 sectoare ale orașului Chișinău locuiesc 102 persoane de etnie romă: Botanica – 26, Buiucani – 13, Centru – 27, Ciocana – 6, Râșcani – 30 - total – 102 persoane.

S-a luat act de HG nr. 734 din 09.06.2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016-2020 și a fost elaborată dispoziția primarului general al mun. Chișinău nr. 878-d din 01.08.2016 prin care a fost aprobat Planul municipal de acțiuni privind susținerea populației de etnie romă din municipiul Chișinău pentru anii 2016 – 2020. În cadrul Planului municipal, în perioada 2016-2017 au fost obținute unele realizări. În domeniul înrolării copiilor în programul de învățământ obligatoriu: au fost organizate 304 ședințe de informare cu participarea a 182 părinți de etnie romă; 72 de copii beneficiază de ședințe de consiliere; 75 copii au beneficiat de asigurare gratuită cu manuale, 44 – de alimentație gratuită. În ceea ce privește acordarea asistenței sociale familiilor romi: 32 de familii au beneficiat de servicii sociale/consultanță; 5 familii au beneficiat de compensații pentru serviciile de transport; 8 familii au beneficiat de servicii sociale: alimentare cu prânz, asigurare cu bilte de reabilitare/recuperare, ajutor umanitar. Ce ține de acordarea protecției sociale în caz de șomaj: în cadrul direcțiilor teritoriale de asistență socială sunt luate spre evidență și monitorizare 20 de familii.

ÎNCHEIERE

Călăuzindu-se de recomandările Comitetului Consultativ pentru Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale al Consiliului Europei, în procesul de elaborare a prezentului Raport au fost utilizate informațiile privind implementarea acestui tratat internațional, prezentate de organele APC și APL, asociațiile obștești ale minorităților naționale, precum și alte surse informaționale.

Pe parcursul perioadei reflectate în Raport, Republica Moldova, în calitate de Stat – Parte la Convenția-cadru, a obținut unele rezultate pozitive în domeniul promovării drepturilor minorităților naționale. Astfel, autoritățile Republicii Moldova au depus eforturi considerabile întru dezvoltarea și racordarea cadrului legislativ național la normele internaționale cu privire la protejarea drepturilor omului, în special la standardele UE. În acest proces s-a ținut cont de cadrul normativ, realizările și lacunele politicilor elaborate anterior, obligațiile în domeniul vizat, precum și de bunele practici care au fost ajustate la particularitățile contextului Republicii Moldova. Totodată, a crescut nivelul cunoștințelor funcționarilor publici referitor la standardele naționale și internaționale privind drepturile minorităților; s-au consolidat capacitățile autorităților publice, organelor de drept, a sectorului societății civile, atât la nivel central cât și local în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale în contextul politicii de integrare și consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova. Politica națională în domeniul integrării minorităților naționale s-a implementat cu susținerea partenerilor internaționali, în

special cu suportul Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE și Consiliului Europei.

Realizările notabile obținute în perioada de raportare sunt:

- aprobarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027 și a Planului de acțiuni pentru anii 2017-2020 privind implementarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027. Aceste documente descriu un domeniu nou în Republica Moldova. De asemenea, conceptul de „integrare” în sfera reglementată este relativ nou, ceea ce presupune eforturi consolidate din partea autorităților și societății;

- aprobarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, care conține un capitol extins dedicat măsurilor ce vizează minoritățile naționale;

- măsurile întreprinse privind păstrarea memoriei, studierea și răspândirea cunoștințelor despre Holocaust, care au dat un impuls suplimentar inițiativelor legislative, activităților și programelor în acest domeniu desfășurate în Republica Moldova;

- crearea instituției mediatorului comunitar în scopul contribuției la incluziunea socială a populației de etnie romă. Misiunea acestuia este de a asigura intermedierea și îmbunătățirea comunicării dintre comunitățile rome, autoritățile administrației publice locale și alte instituții de stat competente;

- prezentarea rezultatelor Recensământului Populației și al Locuințelor din 2014, care reprezintă una dintre sursele oficiale de date statistice dezagregate în baza afilierii etnice. În acest sens, asigurarea colectării și analizei datelor cu privire la minoritățile naționale va permite elaborarea politicilor bine fundamentate.

Reieșid din faptul că, în adresa Republicii Moldova nu au parvenit întrebări specifice, prevăzute în partea a IV-a a Schemei privind elaborarea rapoartelor naționale, structura prezentului Raport nu conține asemenea informații.

Anexă: Lista de abrevieri

AIMH	Alianța Internațională pentru Memoria
ANOFM	Holocaustului
ANTEM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de
APC	Muncă
APL	Asociația Națională a Trainerilor Europeni din
ARI	Moldova
ASP	Administrația Publică Centrală
BMA	Administrația Publică Locală
BNS	Agenția Relații Interetnice
BRI	Agenția Servicii Publice
CC	Biroul Migrație și Azil
CELRM	Biroul Național de Statistică
CCA	Biroul Relații Interetnice
CE	Consiliul Coordonator al organizațiilor
CdE	etnoculturale
CERM	Carta europeană a limbilor regionale sau
CMCh	minoritare
CN	Consiliul Coordonator al Audiovizualului
CNAM	Comisia Europeană
CoE	Centrul de Etnologie
Comitetul	Comunitatea evreiească din Republica Moldova
Consultativ	Consiliului municipal Chișinău
	Casa Naționalităților
Compania	Compania Națională de Asigurări în Medicină
„Teleradio-	Consiliul Europei
Moldova”	Comitetul Consultativ privind Convenția-cadru
Consiliul/CPEDAE	pentru protecția minorităților naționale
	Instituția Publică Națională a Audiovizualului
CtEDO	Compania „Teleradio-Moldova”
ECRI	Consiliul pentru prevenirea și eliminarea
HG	discriminării și asigurarea egalității
HP	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
IPC	Comisia Europeană împotriva rasismului și
IPIS	intoleranței
IPRE	Hotărîrea Guvernului
MAI	Hotărîrea Parlamentului
MECC	Institutul Patrimoniului Cultural
MJ	Institutul pentru Inițiative Strategice
MSMPS	Institutul pentru Politici și Reforme Europene
OAP	Ministerul Afacerilor Interne
	Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
	Ministerul Justiției
	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
	Oficiul Avocatului Poporului
ONU	Organizația Națiunilor Unite
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în
	Europa
PNADO	Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor
PNUD Moldova	omului
RPL 2014	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în
	Moldova
	Recensămîntul Populației și al Locuințelor din

UE	2014
UTA Găgăuzia	Uniunea Europeană
	Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia